

“มรยาทสังคม”

และ

“งานฉลองวันครบรอบสองร้อยปี
แห่งการนำพิธี อุปสมบท จากกรุงศรีอยุธยา
ไปลังกาทวีป”

บรรณาการจากพิภพ ตังคณะสิงห์ และ วัฒนา อิศรภักดี
พิมพ์เป็นอนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ และ ฌาปนกิจศพ

พระอรรณวสีขันธ์สุธี (เขย อิศรภักดี)

และ

นางช้อย อรรณวสีขันธ์ อิศรภักดี

ณ เมรุ วัดเทพศิรินทราวาส พระนคร

วันจันทร์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๓

089.95911

พ ๗1๗ ๑

15712

คุณพ่อได้ถึงแก่กรรมในขณะที่ข้าพเจ้าเป็นอนุพัตรรักษาราชการสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงนิวเคลย์ ประเทศอินเดีย ทางบ้านไม่มีใครคิดจะส่งข่าวให้ข้าพเจ้าทราบทางโทรเลข ข้าพเจ้าจึงกลับได้รับโทรเลขแสดงความเสียใจในมรณกรรมของคุณพ่อจากท่านผู้ใหญ่คนหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าไม่คิดว่ารู้จักกับคุณพ่อเสียด้วยซ้ำ ความเสียใจจึงมิได้มาอย่างปัจจุบันทันด่วนเพราะเมื่อไม่ได้รับข่าวจากทางบ้านกรุงเทพฯ ก็นึกไปในทางดี (ตามนิสัยของข้าพเจ้า) ว่าท่านผู้ใหญ่ผู้นั้นอาจเข้าใจผิดว่าผู้ที่ถึงแก่กรรมเป็นบิดาข้าพเจ้าแต่ความจริงไม่ใช่ ส่วนในใจก็ทราบดีว่าขอให้ไม่ใช่เด็ก และความที่อยากให้เป็นจริง ๆ ข้าพเจ้าก็ไม่คิดจะคิดต่อถามทางกรุงเทพฯ นึกเสียว่าถ้าจะต้องทราบข่าวร้ายก็ทราบซ้ำ ๆ ดีกว่าฉะนั้นระหว่างยังไม่ได้รับข่าวการสูญเสียของคุณพ่อจากทางพวกพี่น้อง ข้าพเจ้าก็มีได้เป็นกังวลเท่าไร และทำให้ฉันคิดว่า "ท่านยังไม่เสียหรอกระ" ให้อยู่จนกระทั่งได้ข่าวยืนยันจากพวกญาติพี่น้องที่กรุงเทพฯ ซึ่งแจ้งไปด้วยว่าได้ตกลงจะตามมาปณิกศพท่านหลังจากการทำบุญร้อยวันแล้ว

ข้าพเจ้าไม่ใช่ลูกคนโตของคุณพ่อ แต่พวกพี่น้องก็ถือคล้าย ๆ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีเสียงที่มีน้ำหนักมากคนหนึ่ง เมื่อข้าพเจ้าได้รับแจ้งว่าจะควนเผาศพคุณพ่อเช่นนั้น ความคิดประการแรกก็ข้อข้าพเจ้าอยู่ต่างประเทศ และคุณพ่อเป็นผู้ที่มีคนใหญ่ ๆ โต ๆ รู้จักมาก ลูก ๆ จะทดแทนบุญคุณพ่อเป็นครั้งสุดท้ายที่สำคัญก็คือจัดงานปณิกศพท่าน การรับจัดงานเช่นนั้นคล้าย ๆ จะทำอะไร ให้หมดภารกิจไป จะทำดีได้อย่างไร ข้าพเจ้าไม่อยากจะกล่าวว่าข้อคิดที่สำคัญที่สุดของข้าพเจ้าก็ขึ้นอยู่กับลักษณะเห็นแก่ตัวนั่นเอง

หอสมุดแห่งชาติ
หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

คือข้าพเจ้าอยู่ต่างประเทศ แม้จะไม่ไกลก็ไม่สะดวกที่จะไปช่วยในการจัดงานศพและงานเผาศพเพื่อให้สมเกียรติของท่าน ความคิดที่ข้าพเจ้าขอรับสารภาพว่ามีลักษณะเห็นแก่ตัวลึกลับทำให้เพ็งจะมีการพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ นี้เอง หลังจากท่านได้จากพวกเราไปเป็นเวลานานปี

จะว่าความคิดในเชิงเห็นแก่ตัวของข้าพเจ้าได้ทำให้การเผาศพพ่อต้องทิ้งไว้นานจนถึงบัดนี้ถูกเหมือนกันนอกจากคำว่า “ทิ้ง” เพราะข้าพเจ้าเองต้องการได้ทราบศพคุณพ่ออยู่เสมอ และข้อสำคัญที่สุดในการที่ยังไม่คิดจะเผานั่นก็คือยังข้าพเจ้ารู้ประวัติของคุณพ่อมากขึ้น ก็ยังเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่ทุ่มเทงานใหญ่อ่างสมความเป็นคนพิเศษของท่านงานศพของท่านไม่ควรจะเป็นงานสักแต่เผา ๆ ให้แล้วกันไป แต่ควรเป็นการแสดงออกของพวกลูก ๆ ว่าจะสามารถจัดงานให้สมเกียรติของพ่อได้เพียงใด

เมื่อรับราชการอยู่ที่สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเตหะราน และทราบการสูญเสียคุณพ่อกับความดำริของพวกญาติพี่น้องที่จะจัดการฅาปนกิจศพคุณพ่อหลังจากทำบุญร้อยวันแล้วเช่นนั้น ปฏิบัติแรกของข้าพเจ้าก็คือไม่เห็นด้วยโดยเหตุผลคงได้กล่าวแล้วข้างต้นและก็ได้เขียนจดหมายคัดค้านมาทันที จำไม่ได้ว่าได้อ้างเหตุผลประการใดบ้าง แต่ก็ปรากฏว่าพวกญาติพี่น้องเคารพต่อความคิดเห็นของข้าพเจ้า และกลายเป็นถือว่าข้าพเจ้ามีเสียงอันฟังฟังในการทำศพคุณพ่อ การทำศพจึงได้ “รอ” ข้าพเจ้าอยู่และข้าพเจ้าก็ยินดีที่จะรับคำตำหนิอย่างชื่นตาจากทุกท่านที่มีความเห็นว่าข้าพเจ้าไม่ควรจะได้ปล่อยให้ล่าช้ามาจนถึงบัดนี้

คำชี้แจงของข้าพเจ้าในเรื่องทำไมถึงไม่จัดงานศพเสียให้เสร็จ ๆ ไป ก็มีอยู่ประการเดียวคือที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งข้าพเจ้าก็จะไม่แปลกใจที่อาจไม่เป็นที่เข้าใจของคนบางคนแม้แต่ในหมู่ญาติ ข้าพเจ้ารู้ตัวว่าในบรรดาข้อเสียของข้าพเจ้ามีอยู่อย่างหนึ่งคือถ้าข้าพเจ้าจะทำอะไรเกี่ยวแก่ชื่อเสียงแล้วเป็นต้องทำให้ดีจริง ๆ ถ้ายังไม่สามารถจะ

เลขห้อง

เลขหมู่ ๐๘-๖-๗๕๙/๖
พ ๖/๖ ๕

(๒)

เลขทะเบียน พ ๓๐ ๔๐๔๖๒

ทำให้ตีจริงได้ก็ไม่เสี่ยงทำ ยกตัวอย่างข้าพเจ้าเคยเล่นกอล์ฟมาตั้งแต่เป็นนักเรียน ณ ประเทศอังกฤษกลับมาก็ไม่มีโอกาสหรือเวลาเล่น มากนักเพราะในชั้นต้นต้องขมกั้เขม้นทำงานและสอนหนังสือ เมื่อเป็นผู้พิพากษาอยู่ในพระนครพรรคพวกและผู้ใหญ่นิยมเทนนิสกันมากกว่า จึงหันไปทางเทนนิส ครั้นออกไปอยู่หัวเมืองขณะนั้นก็ไม่มีสนามกอล์ฟที่จะเล่นได้เลย เมื่อโอนไปรับราชการกระทรวงการต่างประเทศด้วยการชักชวนของพณฯ ดิเรก ชัยนามและ ม.จ. นนทียาวัด สวัสดิวัฒน์ (ซึ่งบัดนี้กลับไปแล้วทั้งคู่ และข้าพเจ้าขอเทอคทูนนามและพระนาม ณ ที่นี้) จึงได้เริ่มกีฬาอล์ฟอีกชนิดที่ตากแดดศรีระแรงๆ แต่ไม่รู้สู้กร้อนเลย แล้วเมื่อไปรับราชการ ณ ต่างประเทศครั้งแรกที่ประเทศอินเดียก็ต้องทิ้งกอล์ฟไปอีกเพราะที่นครหลวงของอินเดียขณะนั้นก็ไม่ต่นกอล์ฟกันนัก (คนไทยมีแต่พลอากาศเอกทวี จุลทรัพย์ ซึ่งขณะนั้นเป็นทูตทหารอากาศเท่านั้นที่เป็นขาประจำของสนามนิวเคลอี) กลับมากรุงเทพ ฯ งานรักรึงตัว เล่นไม่ได้เต็มที่และกลับได้สติว่าถ้าไม่ซ้อมจ้อย่างคุณอารี สุพล หรือท่านรังสิยากร อากาศก็คงอายคนเก่งๆ ที่นึกว่าเราเก่งและชวนให้เล่นด้วย โดยเฉพาะคือ เจ้านายเดิมของข้าพเจ้า คือ ม.จ. วงศานุวัตร เทวกุล อดีตปลัดกระทรวงการต่างประเทศ เมื่อไม่มีเวลาและโอกาสที่จะเล่นให้ตีได้ ข้าพเจ้าก็เลยต้องให้ลูกกอล์ฟคนอื่นไปและหยุดพักชั่วคราว (จนบัดนี้) แต่มิได้คิดจะเลิกหรือทิ้งเลย เพียงแต่รอคอยโอกาสที่จะเล่นต่อไปเมื่อเกิดมีใจม่นว่าถึงคราวจะเล่นได้แล้ว

ฉันใดก็ตี ความที่ข้าพเจ้าตั้งใจจะจัดงานศพคุณพ่อให้เต็มที่ เพื่อชื่อเสียงของท่านและของลูกหลานญาติพี่น้อง ทำให้ข้าพเจ้ายังไม่ตักสินใจจะจัดงานนั้นได้สักที จนเมื่อข้าพเจ้าได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขาธิการบริหารองค์การสปอ. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ อันเป็นเกียรติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตในขณะนั้น และท่านอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติ-

ธรรม คุณพระคุณยพากย์สุวรรณได้เรียกข้าพเจ้าเป็นการสัพยอกว่า “ข้าราชการไทย
ที่กินเงินเดือนมากกว่านายกรัฐมนตรี” การทึ่งนรัตรึงตัวข้าพเจ้ามากจริง ๆ แม้ข้าพเจ้า
จะมีรายได้มากจริง (อย่างที่นายสุนทร สิงหะเพื่อนข้าพเจ้าผู้หนึ่งล่าวว่า “ลือไม่ต้องมี
กังวลในเรื่องการเงินต่อไปแล้ว”) ข้าพเจ้าก็ยังคงคิดว่าขณะนั้นยังไม่สามารถจะจัดงานศพ
ของคุณพ่อให้สมกับที่อยากจะจัดให้ใหญ่โตได้ (ซึ่งกลับมากิดในขณะนั้นข้าพเจ้าต้อง
สารภาพว่าอาจเป็นความคิดที่ผิดก็ได้ แต่ความจริงก็บังเอิญมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น
เกี่ยวกับการไม่หันหน้าเข้าหากันของญาติบางคน ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าตัดสินใจว่าเหตุการณ์
แวดล้อมยังไม่ราบรื่นสำหรับการจัดการงานศพของคุณพ่อในระหว่างนั้น)

ต่อมาข้าพเจ้าต้องออกไปรับราชการ ณ ต่างประเทศอีกครั้งหนึ่งเป็นเวลากว่าห้าปี
เมื่อกลับมาถึงประเทศไทยในเวลาต่อมา ก็ยังได้ไปกราบศพคุณพ่ออย่างอ่อนอกอ่อนใจ
ระลึกถึงพระเดชพระคุณอยู่หน้าหีบศพ หลังจากนั้นก็มีพี่น้องบางคนรีบจะให้ทำศพ
คุณพ่อ แต่ข้าพเจ้ายังไม่เห็นสมควร ด้วยเหตุผลที่สำคัญในตอนนั้นก็คือ ข้าพเจ้าเอง
ยังไม่สามารถจะจัดงานให้ได้อย่างดีที่สุดในขณะนั้น ทั้งนี้เอง ข้าพเจ้าก็ได้อยู่ใน
ประเทศพร้อมหน้ากัน แต่ข้าพเจ้ามิได้อธิบายอุคมการณ์ของข้าพเจ้าให้พี่น้องฟัง
โดยละเอียด หลายคนก็คงคิดว่าคงจะติดขัดเรื่องค่าใช้จ่ายกระมัง ต่อมาอีกพักหนึ่งถึงกับ
พี่น้องที่มีรายได้มาก ๆ ได้แสดงความจำนงออกมาเป็นต้วเงินเลยว่าจะช่วยเงินได้เท่านั้น
เท่านี้ ข้าพเจ้าก็คิดว่าเหตุผลของข้าพเจ้าที่อยากจะให้เป็นงานใหญ่นั้นโดยเฉพาะ
ก็เป็นเหตุผลส่วนตัว และในทัศนะของคนหลายคนก็อาจถือว่าเป็นเหตุผลที่เห็นแก่ตัว
เกินไป ทั้งข้าพเจ้าเคยแสดงออกไว้ว่า ถ้าพี่น้องส่วนมากเห็นสมควรที่จะจัดทำศพ
คุณพ่อ ข้าพเจ้าก็จะไม่คัดค้าน แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าข้าพเจ้าจะเข้าร่วมเป็นต้ว
ตัวดีในการนี้ไปด้วย เพราะทัศนะของคนว่าอะไรดีพอแล้วหรือชอบแล้วหรือสมควรแล้ว

หรือไม่ขึ้นอยู่กับความเห็น ซึ่งเจ้านายมองไม่เห็น ข้าพเจ้าจึงมาดำริว่า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่ายังไม่ควรทำ แต่พี่น้องที่มั่งมีเสียงข้างมากเห็นว่าควรทำแล้ว ก็เป็นธุระและความรับผิดชอบของเขา แต่ข้าพเจ้าต้องยืนยันในหลักการว่า เมื่อข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ใช่โอกาส ข้าพเจ้าก็ปล่อยให้ฝ่ายข้างมากทำตามประสงค์โดยข้าพเจ้าไม่ร่วมรับผิดชอบด้วย โดยข้าพเจ้าก็อยากให้มีมือของพวกพี่ ๆ น้อง ๆ ที่เป็นผู้ดำเนินการงานนี้เหมือนกันว่าเขาทำไถ่เรียบร้อยและมุ่งสูงเพียงใด ข้าพเจ้ารับว่าข้าพเจ้าเห็นว่าคุณพ่อเป็นคนสำคัญมากจนการทำศพท่านที่เราอาจนึกว่าควรทำให้เสร็จ ๆ ไปเสียทีนั้น ยกที่จะเป็นการสมเกียรติและทดแทนคุณความดีของท่านอย่างเพียงพอ

ด้วยเหตุผลอันกล่าวมาก่อนข้างอียกวัน ข้าพเจ้าขอถือโอกาสขอประทานและขอภัยต่อเจ้านาย ท่านที่เคารพและเพื่อนฝูงผู้รู้จักมักคุ้น ที่ข้าพเจ้ามิได้กราบทูล กราบเรียนเรียนเชิญเกี่ยวกับงานศพนี้ด้วยตนเอง หรือไม่มีผู้ใดกราบทูลทูลกราบเรียน เรียนเชิญมาเลย ซึ่งข้าพเจ้ากลัวหนักหนา คำแก้ตัวของข้าพเจ้าก็มีแต่เพียงว่างานนี้เป็นงานที่พี่น้องจักและข้าพเจ้าจำต้องปฏิบัติจนเสมือนยังไม่สามารถเข้าร่วมจัดงานด้วย ทั้ง ๆ ที่เอาใจช่วยผู้จัดงาน

อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าได้เคยตั้งใจไว้ว่าจะต้องพิมพ์หนังสือที่แต่งขึ้นเองแจกในงานศพคุณพ่อ กล่าวอย่างไม่ระคายปากว่าอยากจะเป็นบรรณาธิการอวว่าลูก ๆ ก็ได้รับมรดกจากการเป็นนักเขียน นักคิด และนักวิชาการของคุณพ่อไว้เหมือนกัน แต่เมื่อเกิดจะทำฉบับกิจศพก่อนที่ข้าพเจ้าจะพร้อมเช่นนั้น ก็ต้องพยายามทำตามความตั้งใจเดิม ถึงแม้จะไม่ได้ถึงขนาดอย่างที่เคยนึกฝันไว้ก็ตาม

เมื่อเล็ก ๆ ข้าพเจ้าได้เคยปวารณาตนไว้ว่า จะเขียนหนังสือเผยแพร่พระพุทธศาสนาเล่มหนึ่ง บัดนี้เมื่อนึกถึงเรื่องต่าง ๆ ที่แต่งไว้และควรเอามาพิมพ์แจกในงานศพก็ได้มีการคิดใจให้เห็นว่าเหมาะที่จะรวบรวมเรื่องที่เคยบันทึกไว้เมื่อคราวเป็นผู้แทนรัฐบาลไปประเทศลังกาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖ เนื่องในการฉลองครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งการที่ประเทศไทยได้ส่งพระภิกษุสงฆ์ไปช่วยในการอุปสมบทพระสงฆ์ชาวลังกาของลังกา

อันชาวลังกาจำได้ แต่คนไทยน้อยคนนักที่จะรู้ แต่โดยที่เป็นบันทึกสั้น ๆ ไม่ก็หน้า และข้าพเจ้าไม่มีเวลาจะแต่งเพิ่มเติมให้ยาวขึ้น จึงได้คิดหาหนังสือเพื่อพิมพ์เป็นเรื่อง เพิ่มเติมอีกสักเรื่องหนึ่ง ก็ผจญเคราะห์ก็ไปปรารภกับอาจารย์พิภพ ทั้งคณะสิงห์ ซึ่งเป็นนักเรียนรุ่นไล่ ๆ กัน และเป็นเพื่อนกันมาทั้ง ๔๐ ปีแล้วเข้า อาจารย์พิภพพูดอย่างถูกต้องว่าเรื่องที่ข้าพเจ้าควรพิมพ์แจกน่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับมรณาทสังคม ที่ว่าถูกใจนั้นก็เพราะข้าพเจ้าได้เคยแต่งเรื่องระเบียบมรณาทพิมพ์แจกในงานศพภรรยา ของเพื่อนผู้หนึ่งนานมาแล้ว และเรื่องกิริยามรณาทนี้ข้าพเจ้าเห็นเป็นของสำคัญและให้ความสนใจตลอดมา อาจารย์พิภพก็เคยได้เรียบเรียงเรื่องมรณาทสังคมลงพิมพ์ใน หนังสือรายคาบที่มีชื่อเสียงฉบับหนึ่งมาแล้ว และได้อนุญาตให้ข้าพเจ้านำต้นฉบับที่ตกทอดลงแล้วมาพิมพ์แจกในงานศพคุณพ่อคุณแม่ได้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณอาจารย์พิภพไว้ ณ ที่นี้ด้วยและหวังว่าผู้อ่านที่ได้รับประโยชน์จากความพยายามของอาจารย์พิภพก็จะอนุโมทนาในส่วนกุศลของอาจารย์พิภพด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้พี่น้อง อิศรภักดี บุตรชายคนโตของคุณลุงจำ ๆ (จำแสดงฤทธิ์รอนราญ) ได้ใช้ความอุตสาหะรวบรวมประวัติตระกูลอิสรภักดี และลำดับรายนามต้นตระกูล และผู้สืบสกุลในชั้นกันไว้ ข้าพเจ้าเห็นว่าควรแก่การพิมพ์ขึ้นไว้ให้คงทนถาวรและเป็นโอกาสที่ข้าพเจ้ากำลังหาเรื่องต่อเติมบทความสั้น ๆ ของข้าพเจ้าอยู่แล้วจึงได้ขอต้นฉบับจากพี่น้องและขออนุญาตนำมาพิมพ์ไว้ ณ ที่นี้ ทั้งนี้ต้องขอขอบพระคุณพี่น้องเป็นอย่างมา

ในที่สุด ข้าพเจ้าขอถือโอกาสขอบพระทัยและขอบพระคุณเจ้านายท่านที่เคารพ และญาติมิตรทั้งผู้รู้จักมักคุ้นทั้งปวงกับทุก ๆ ท่านที่กรุณาให้เกียรติมาในการฉาปนกิจศพ คุณพ่อและคุณแม่ของข้าพเจ้า

วัฒนา อิศรภักดี

๕๔๕ ขอยพระอรรค ๙ ถนนสามเสน พระนคร

ภาพบรรยายของคุณพ่อและคุณแม่

คุณพ่อเป็นบุรุษตัวอย่าง ซึ่งความดีเด่นที่ประทับใจข้าพเจ้ามากกว่าสิ่งอื่น ก็คือความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ กับความเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันประเสริฐ

ข้อหลังนี้คงยกตัวอย่างเป็นนิทานอุทธาหรณ์ จึงจะเห็นตาม กล่าวคือ คุณพ่อเป็นคนเกิดในสมัยที่ไม่ควรจะเรียกว่า “ปัจจุบัน” แล้ว และท่านก็ไม่เคยไปยุโรปหรืออเมริกา มา แต่สนิยมของท่านนั้นสูงยิ่งกว่าที่คนธรรมดาจะทักเทียมได้ เช่น เครื่องถ้วยชาม และแก้วเหล้า แก้วน้ำของท่าน ถึงกับสั่งทำจากประเทศอังกฤษมีลวดลายเป็นรูปสัตว์และมีการประจำตัวท่านประทับอยู่ทุกใบ ช้อนช้อม มีด เครื่องน้ำชากาแฟก็เป็นเครื่องเงินของอังกฤษ อนึ่งเมื่อก่อนยุควัฒนธรรมของท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม คุณพ่อก็ได้ห้ามไม่ให้ลูกนั่งกางเกงจีนหลือใส่เกียะอยู่แล้ว อาคารที่ท่านจัดสร้างตลอดจนการจัดทำรั้วและบริเวณแก่แสดงศิลป และอารยธรรมอย่างสูงของท่านทั้ง ๆ ที่ท่านมิได้มีโอกาสไปเห็นมาจากอารยประเทศ สิ่งของเครื่องใช้ที่ท่านสะสมไว้ ล้วนเป็นของล้ำค่าหายาก ซึ่งในชีวิตคนธรรมดา แม้แต่ชั้นข้าพเจ้า ก็ไม่มีวันจะได้เป็นเจ้าของ หรือกักจะมีกับเขาได้บ้าง

หลังรองจากนั้นข้าพเจ้าซาบซึ้งในความเป็นอัจฉริยะของคุณพ่อเกี่ยวกับอักษรศาสตร์ คือท่านเป็นนักเขียนที่สามารถทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยความคล่องแคล่วรวดเร็วและชยันเขียน อย่างคนสูงอายุแล้วยากที่จะมีผลงานที่จะผลิตออกมาได้มากนัก เช่นนั้น เรื่องที่เขียนก็กว้างขวาง นับแต่วิจารณ์อาหาร การเก็บรวบรวมสำนวนดี ๆ

จากการเขียนของผู้อื่น จนกระทั่งเรื่องธรรมะธรรมโม เรื่องวิชาการ และเรื่องสมัยใหม่

ความเป็นนักเขียนของท่านนี้ควบคู่กับการอ่านหนังสือมากของท่าน และจากห้องสมุดของท่านนี้แหละ ซึ่งประกอบด้วยหนังสือนานาชนิด ตั้งแต่หนังสือเรื่องภาพยนตร์ขึ้นไปจนถึงพระราชนิพนธ์ ลูกหลานของท่านได้รับมรดกจากความเป็นนักอ่าน และนักเขียนของท่านไว้มากน้อย

นอกจากนี้คุณพ่อเป็นผู้ที่ทำตนทันสมัยอยู่เสมอ ไม่ว่าชาวสังคมชั้นสูงเล่นอะไรกัน ท่านก็มักจะเป็นคนหนึ่งทีเล่นกับเขาด้วยตามสมัย เช่นท่านเคยเล่นไม้คัต ไม้ถือ คันหน้าวัว นกพิลาป พระพุทธรูป เป็นต้น สมัยโต่วาทิ ท่านก็เข้าร่วมด้วย ตลอดจนเมื่อเปลี่ยนการปกครองใหม่ ๆ ท่านก็สนใจในการเมืองและการเทศบาล นับว่าความเอาใจใส่ของท่านไม่ได้อยู่แต่ในวงแคบ ๆ แต่แตกแยกออกไปอย่างกว้างขวาง สมัยไม่ล้าหลัง แต่ท่านไม่สนใจในสิ่งที่เป็นการพนันขันต่อหรือบาปกรรม เช่นชนไก่ กัดปลากัด หรือยิงนกตกปลา เลย

ในเรื่องความมานะพยายาม และความขยันขันแข็งของคุณพ่อ ข้าพเจ้าเพิ่งแต่ได้ยินได้ฟังมาบ้าง มิได้มีโอกาสเห็นด้วยเอง เช่นเมื่อท่านมาจับเรียนกฎหมายเมื่ออายุมากแล้ว เล่ากันว่าท่านดูหนังสือหามรุ่งหามค่ำ จนการเรียนรู้จะต้องใช้เวลา ๒ ปี ท่านสามารถสอบไล่ได้ภายในปีเดียว ผู้บอกเล่าผู้หนึ่งถึงกับเชื่อว่า ท่านอ่านหนังสือเที่ยวเดียวก็จำความสำคัญได้หมด

ที่ข้าพเจ้าว่าไม่มีโอกาสเห็นความมานะพยายาม และความขยันขันแข็งของท่านนั้น มิได้หมายความว่าท่านหมดมานะหรือหายขยันแล้วเมื่อข้าพเจ้าจำความได้ ความจริงในเรื่องวิชาความรู้นั้น ท่านคงรู้จริงเท่าที่ท่านต้องการแล้ว เพราะข้าพเจ้าก็เคยคิดปลาดใจที่ท่านไม่เห็นจับตำรับตำราอะไร แต่ครั้นเมื่อข้าพเจ้าเรียนกฎหมาย เคยถามกฎหมายอาญาท่าน ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ามีความรู้สึกว่าคุณพ่อจำได้หมดกว่ามาตราไหนใน

ประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยเรื่องอะไร เพราะท่านเคยพูดด้วยปากเปล่าเลย ว่ามาตรา
นั้น ๆ ว่าอย่างนั้น ๆ ติดต่อกันไปเลย

ที่ข้าพเจ้าทราบมาด้วยตนเองอีกอย่างหนึ่ง ก็คือคุณพ่อเรียนภาษาอังกฤษวิธี
“สอนตัวเอง” เป็นส่วนใหญ่ หนังสือแบบเรียนที่อยู่ในห้องสมุดของท่านจะมีการขีด
เส้นใต้และเขียนคำแปลเป็นไทยไว้แทบทุกเล่มด้วยมือท่านเอง และท่านเคยเล่าว่าท่าน
เรียนภาษาอังกฤษเองจนกระทั่งพบกับฝรั่งที่มาทำงานอยู่ที่ธนาคารสยามกัมมาจลกับท่านก็
รู้เรื่อง ทั้งนี้ควรนับว่าแสดงความวิริยะอุตสาหะอย่างน่าชมของท่าน นอกจากนี้ข้าพเจ้า
นึกออกอีกเรื่องหนึ่ง ก็คือคุณพ่อ เมื่อเป็นอัยการได้ไปว่าความที่หัวเมืองในเรื่องสำคัญ
เรื่องหนึ่ง เมื่อท่านกลับมากรุงเทพฯ ก็ได้พิมพ์รายงานการชักพยานเสนอต่ออธิบดี
กรมอัยการอย่างละเอียด ซึ่งแปลว่าท่านจดมาหรือจำได้หมดว่าท่านถามว่าอย่างไร และ
พยานตอบว่าอย่างไร ซึ่งควรชมว่าเป็นการกระทำที่นับว่าเป็นอัจฉริยะได้อย่างหนึ่ง

แต่ความขยันในการจับบ้านช่อง ปลุกต้นไม้ ทำที่ว่างเปล่าให้เป็นที่พักปลูก
อะไร เหล่านี้เป็นสมบัติติดตัวของคุณพ่อตลอดชีวิต โดยเฉพาะท่านชอบจัดระเบียบ
ชอบความเรียบร้อยไม่รกตา ข้าพเจ้ายังจำได้ดีว่าเมื่อตัวเล็ก ๆ ข้าพเจ้ารับประทาน
ส้ม แล้วก็กายชันทั้งบนสนาม ท่านถึงกับเรียกให้กลับไปเก็บเอาไปทิ้งที่อื่นโดยมิได้
กว่ากระไร แต่ก็แสดงให้เห็นวิธีสั่งสอนของท่านโดยละม่อม ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าจดจำมา
ได้จนทุกวันนี้

พูดถึงวิธีสั่งสอนอบรมลูก ๆ ข้าพเจ้าเห็นเป็นของแปลกอย่างหนึ่งที่คุณพ่อไม่
มีการว่ากล่าวสั่งสอนลูก ๆ ตรง ๆ อย่างที่เรียกว่าเตือนไว้ไม่ให้เลวหรือทำผิด คง
จะเป็นเพราะท่านไม่ชอบพูดมากหรือไว้ใจว่าลูกของท่านคงไม่ทำสิ่งที่ไม่ดีก็ได้ นาน ๆ
ท่านจึงจะบ่นว่าอะไรเปรย ๆ ขึ้นมาสักครั้งหนึ่ง เพื่อให้รู้แนวความคิดของท่าน แต่
การเพี้ยนตีหรือทำโทษลูกไม่เคยปรากฏเลย

ในบั้นปลายของชีวิตคุณพ่อกลายเป็นคนสมถะ และมีความสันโดษ แต่ท่าน

รักษาเกียรติของท่านอย่างน่าชมตั้งแต่ต้นจนอวสานต์ เช่นแม้เมื่อท่านจะไม่มีเงินทอง
อย่างพุ่มเฟิยท่านก็มีรถยนต์ให้ลูก ๆ ใช้ แต่ท่านเองกลับไม่ชอบนั่งรถยนต์ไปไหน
มาไหน ละครและภาพยนตร์ท่านก็ไม่ไปดู โดยท่านอ้างว่าการไปเที่ยวเตร่หรือไปเห็น
อะไรสวย ๆ หรู ๆ อาจทำให้ท่านเกิดทะเยอทะยานอยากได้นั้นได้นั้นขึ้นมา (ถึงที่ท่าน
เจ้าคุณอุปทิศศิลปสารได้ร้องกรองไว้ว่า “ตัวเอ๋ยตัวทะยาน อย่างบันคาลดใจให้ไผ่ผ่น”
หรืออยากแข่งดีกับเขาขึ้นมา ปรัชญาของท่านเกี่ยวกับเรื่องนี้คือท่านเชื่อว่าท่านเคยมี
เกือบทุกสิ่งที่ต้องการมาแล้ว และคงตระหนักแก่ตนมาแล้วว่าความทะเยอทะยานอาจ
นำมาซึ่งความทุกข์ ท่านมีมาพอแล้วและไม่ประสงค์จะชิงดีชิงเด่นกับใครอีก ท่านจึงเลย
รักสันโดษ ตัวท่านเองมีความพอใจในความเป็นอยู่ของท่านแล้ว คงคิดแต่จะให้บุตร
ภรรยามีความสุขความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้น มากกว่าคิดถึงตัวท่านเอง เมื่อท่านรับราชการ
จนครบเกษียณอายุแล้ว ก็ได้ประกอบอาชีพเป็นทนายความ แต่ก็ไม่ได้ตั้งอกตั้งใจหา
เงินหรือหาความสุขเป็นสำคัญ และมีได้เปิดสำนักงานใหม่ที่ไหน ได้แต่อยู่ที่บ้านและมี
คนรู้จักมาขอให้แก้ต่างว่าต่างกรับเท่าที่เห็นควรเท่านั้น

เมื่อข้าพเจ้าก็ไม่ได้ประสพมาด้วยตนเองในเรื่องเขาวนระปฏิภาณของคุณพ่อใน
การว่าความ แต่โดยเหตุผลที่ท่านชอบได้ว่าที่ ข้าพเจ้าก็พออนุมานได้ว่าท่านต้องมีความ
รู้รอบตัวและเขาวนไวโหว่หรือปฏิภาณดีมาก มิฉะนั้นท่านก็คงไม่ขันเข้าไปได้ว่าที่
ให้สาธนาชนพั่งเช่นนั้น มีที่ข้าพเจ้าได้ยินกับหูเองกรณีหนึ่ง คือเมื่อข้าพเจ้าจะไปศึกษา
ต่อ ณ ประเทศอังกฤษ คุณพ่อได้พาไปลาผู้ใหญ่ที่ศาล ก็เมื่อได้พบทนายความฝรั่ง
ผู้ ๑ (เข้าใจว่านายตุ๊ก) เมื่อฝรั่งผู้นั้นสอบถามได้ความว่าข้าพเจ้าจะไปเรียนกฎหมายก็
พูดกับข้าพเจ้าว่า “คุณพ่อของท่านเป็นผู้ชักค้ำพยานที่เก่งที่สุดในประเทศไทย” ส่วน
อีกกรณีหนึ่งข้าพเจ้าเพียงแต่ได้ยินผู้สูงอายุผู้ ๑ เล่าให้ฟังคือท่านทนายอาวุโสชั้นครูบา-
อาจารย์ผู้ ๑ ดำเนินวิธีบางอย่างของคุณพ่อในขณะที่ต่อสู้คดีกันในศาล และท่านผู้นั้นกล่าว
ด้วยความรำคาญว่า “เล่ห์เหลี่ยมเช่นนี้ใช้ไม่ได้ ไม่ทราบว่าคุณได้มาจากไหน” ซึ่งคุณ

พ่อ (ตามที่มีผู้บอกเล่าแก่ข้าพเจ้า) ก็ได้ตอบไปทันทีทันควันว่า “กระผมก็ได้มาจากใต้-
เท้า ซึ่งเป็นบรมครูของกระผมนั่นเอง” !

เมื่อข้าพเจ้าโตแล้วและมาทวาระถึงถึงความดีของคุณพ่อก็พอกกล่าวได้ว่าท่าน
เป็นคนใจกว้างขวางอย่างหาตัวจับยาก มีความเยือกเย็น สุขุมคัมภีรภาพ และความ
กึกกัววหนาเหนือคนธรรมดา ทั้งประพฤติตัวอย่างผู้มีอารยธรรมและวัฒนธรรมชั้นสูง
สิ่งที่สูกใจข้าพเจ้าอย่างหนึ่งในข้อนี้ก็คือ ท่านไม่ใช้นักเรียนต่างประเทศซึ่งอาจไปได้รับ
การอบรมมาอย่างฝรั่ง แต่ท่านเห็นประโยชน์ของการพักผ่อนประจำปีย่างชาวตะวันตก
ถือว่าสำคัญ กล่าวคือทุกๆ หนารือนท่านต้องพาครอบครัวไปตากอากาศโดยเสียเงินบี
ละไม่ใช่น้อย เพราะต้องเตรียมอาหารดี ๆ ไปจากกรุงเทพฯ เช่น หมูแฮมเป็นชา ๆ เนย
แข็ง เหล้าบริติช ชา และกาแฟดี ๆ เป็นต้น ท่านภูมิใจนักหนาที่มีบ้านอยู่ที่หัวหินเพื่อ
ให้ลูกหลานได้ไปพักผ่อน และโดยทางกลับกัน ข้าพเจ้าเดาเอาว่าท่านเสียใจว่าลูกหลาน
มิได้ “เห่อ” บ้านตากอากาศและไม่ไปใช้ประโยชน์มากเท่าที่ควร ข้าพเจ้าเองยังถือเป็น
ความผิดของข้าพเจ้าอย่าง ๑ มาจนบัดนี้ที่มีได้แสดงความเอาใจใส่ในที่ตากอากาศที่
ท่านจัดทำไว้นั้น จนทำให้ท่านผิดหวัง นี่เป็น ข้อหนึ่งที่พี่น้องอาจไม่รู้จึงนำมาบันทึกแม้
ผู้อื่นอาจเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย

ถ้าจะให้สรุปสั้น ๆ สดุดีคุณพ่อ ข้าพเจ้าก็กล่าวได้อย่างเต็มปากว่าข้าพเจ้าเห็น
ว่าคุณพ่อเป็นอัจฉริยบุรุษผู้หนึ่งโดยแท้ ข้าพเจ้าไม่อายที่จะสารภาพว่าเมื่อเทียบกันแล้ว
แม้ข้าพเจ้าจะได้รับการศึกษามากกว่าท่าน ได้ไปเห็นอารยธรรม และวัฒนธรรม สมัยใหม่
มากกว่าท่าน แต่ข้าพเจ้าไม่เคยคิดเลยไม่ว่าเมื่อใดว่าข้าพเจ้าดีกว่าท่านในทางใดๆ คุณพ่อ
มีพรสวรรค์จะไวบารอย่างซึ่งทำให้ท่านเป็นคนที่ทำตัวจับได้ยาก สิ่งของเครื่องใช้ซึ่ง
เป็นมรดกตกทอดมาทุกวันนี้เป็นสักขีพยานว่า สนนิมท่านสูงจนคนสมัยใหม่ก็ยังไม่มิก่อน
ที่ถึงระดับท่าน ข้าพเจ้าเชื่อแนเสียเหลือเกินว่า ไม่มีลูกคนใดที่ไม่มีความภูมิใจที่ได้เป็น
ลูกของคุณพ่อ

สำหรับคุณแม่ สิ่งที่น่าประทับใจข้าพเจ้าก็คือความเป็นคนพุ่มนัย ไม่ชอบวิจารณ์หรือยุ่งเกี่ยวกับกิจการของผู้อื่น และเลี้ยงลูกด้วยความรักใคร่ เป็นธรรมชาติโดยไม่มีการคุกคามหรือลงโทษ ในบั้นปลายของชีวิต ข้าพเจ้ารู้สึกนิยมชมชื่นในความกล้าหาญมีกำลังใจ และความยึดมั่นใน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ของท่านเป็นอย่างยิ่ง

คุณสมบัติของท่านนอกจากนี้ ที่ควรยกมากล่าวก็คือ—

๑. ชอบฟังธรรม และประพฤติเป็นธรรม ในตอนปลายแห่งชีวิต ทุกๆ วัน
พระท่านต้องไปฟังเทศน์ที่วัดข้างบ้าน
๒. ชอบทำบุญทำทาน ทำการกุศล
๓. มีความเมตตาอารีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๔. มีความอดทน และใจเย็น
๕. ให้อภัยในความผิดของลูก ๆ และคอยตักเตือนสั่งสอนอย่างสุภาพอยู่เสมอ
คุณแม่ไม่น่าจะมีกรรมเลย แต่ได้ถูกโรคมะเร็งรบกวนถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกก็รอดตายมาอย่างน่าแปลก เพราะแพทย์ผู้ชำนาญก็เกือบจะไม่เห็นว่ามีทางรอดแล้ว แต่ด้วยการเฝ้ารักษารักษา และการให้กำลังใจของนายแพทย์อานวย เสมรสุต ท่านก็หายจากโรคร้ายนั้นได้อย่างเด็ดขาด แต่ในครั้งหลังกลับเป็นโรคร้ายที่ปาก แต่ด้วยใจเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย และ คงเป็นด้วยความรู้สึกที่ว่าเคยรักษาหายมาแล้ว ท่านก็มีใจดี และมีความกล้าอยู่ตลอดเวลา ซึ่งทำให้ข้าพเจ้ามั่นใจว่าท่านสิ้นไปโดยไม่มีความทุกข์ใด ๆ นอกจากความเป็นห่วงลูกหลานเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่บุตร ธิดาทุกคนมีตำแหน่งหน้าที่การงานและมีรายได้ดีแล้ว

ข้าพเจ้าขออนุญาตัญญูเชิญโคลงสี่สุภาพ ซึ่ง คร. มนุ อมาตยกุล อธิบดีกรมสนธิสัญญาและกฎหมายของกระทรวงการต่างประเทศแต่งขึ้นเป็นมาตานุสรณ์เมื่อเร็ว ๆ

* ข้าพเจ้าขอขอบพระเดชพระคุณท่านเจ้าอาวาส และเจ้าคุณสุวรรณ วัดราชญาติาดิการามทั้งพระภิกษุอื่น ๆ ของวัดนั้นไว้ ณ ที่นค้วย

นเอง มาบรรจู่ไว้ในหนังสือสัก ๒ บท ซึ่งเป็นการแสดงความรู้สึกของข้าพเจ้า
ต่อคุณแม่ซึ่งได้จากไปในเวลาไม่กี่ไกลจากที่ คร. มนุ ได้ศูนย์มารคาไปเช่นเดียวกัน

“แต่เนี่ยแม่อ้อมเกลี้ยง	กกไกว
ภัยโรคเลือกสันไร	บักบ้อง
ทุกซ่สุขแม่ห่วงโย	ทุกย่าง ก้าวเซย
จงจิตจงใจจ้อง	จู่เจ้าจรสเจริญ

“เชิญเด็กเชิญแม่เจ้า	สู่สวรรค
ตามลูกตามคิพัน	รับใช้
สิ่งทีสึงไออน	ลูกกอปร์ อุทิศแม่
รักแม่รักฝากไว้	ห่อนรู้ลืมเลือน”

ข้าพเจ้าขออุทิศความรู้สึกของข้าพเจ้าเองโดยโคลงอีกบทหนึ่ง (แต่ต้องขอ
อภัย คร. มนุ ที่คุณภาพอันสูงของคำประพันธ์ของท่านจะต้องมาประสพ “แอนติโคล
แมกซ์” โดยมีของข้าพเจ้า) ดังนี้:

เคือนเพ็ญแก่นแจ่มจ้า	ราตรี
เปรียบเช่นเด่นความดี	แม่ข้า
ลูกสุขเกษมศรี	แม่สรวณ ยิ่งแล
ชีพแม่ดับดับหน้า	ลูกแผ่ผันถึง

ว.ธ.

กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓

ประวัติตระกูล “อิศรภักดิ์”

เรื่องราวเก่า ๆ เกี่ยวกับต้นตระกูลของเราได้มาจากผู้เฒ่า ๔ ท่านซึ่งผู้รวบรวมเรียกว่าคุณยาย เพราะเป็นญาติกับพระยาพรหมภินาล (แซก อิศรภักดิ์) คือ คุณยายปริก คุณยายเลียม คุณยายขำ และคุณยายหม่อม

สมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาราชธานีของไทยเสียแก่พม่า พ.ศ. ๒๓๐๑ ในจำนวนครอบครัวซึ่งอพยพหลบหนีภัยลงมาทางใต้ และมาพำนักอาศัย ณ ตำบลบางกอก คือกรุงเทพพระมหานคร ณ บัดนี้ มีครอบครัวของข้าราชการสำนักแห่งกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ชื่อ พระยาอักษรธรรณา รวมอยู่ด้วย

พระยาอักษรธรรณาเป็นเศรษฐีมีภรรยาและลูกหลานบริวารก็มาก ลูกหลานประกอบอาชีพตามถนัด คือรับราชการบ้าง ประกอบการค้าขายตามอัธยาศัยบ้าง เนื่องจากไม่มีชื่อสกุลเป็นเครื่องบอกเชื้อชาติสืบสายโลหิตเช่นปัจจุบัน จึงยากแก่การสืบสาวเรื่องราวให้ประวัติประตอครบถ้วนสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ในครอบครัวตระกูลหนึ่ง พี่น้องทั้งห้าคน ๓ คน คือคุณยายหม่อม คุณตาเทศ และคุณยายนวล เรียกพระยาอักษรธรรณาว่า ตา ส่วนพระยาพรหมภินาล เรียกพระยาอักษรธรรณาว่า ปู่ ทั้งสองตระกูลเกี่ยวเนื่องและสืบเนื่องมาจากต้นตระกูล คือพระยาอักษรธรรณานั่นเอง

คุณยายหม่อม มีสามีเป็นเจ้า การอยู่กับเจ้านายในวังในวังก็มีความสุข แต่การที่ท่านเจ้ามีชายาหลายคนและอยู่รวมกันเป็นสิ่งที่ทำให้คุณยายหม่อมไม่อาจอยู่ร่วมได้ จึงสมัครใจอยู่เดี่ยวกายโดยแยกมาอยู่นอกวังโดยอิสระและดำรงชีวิตโสดตลอดมา ชื่อของคุณยายหม่อมผู้รวบรวมจำไม่ได้ จึงเรียกว่าคุณยาย “หม่อม” ตามที่ใคร ๆ เขาเรียก เพราะคุณยายเป็นชายาของเจ้า

คุณตาเทศ ชอบประกอบการค้าขาย ขึ้นเหนือล่องใต้แต่หนุ่มจนแก่ ร่ำรวยจาก

การค้าขาย มีที่ดินตั้งแต่สี่แยกวังสุโขทัยไปจรดแม่น้ำเจ้าพระยา ปากคลองสามเสน ท้องที่อำเภออุทัย จังหวัดพระนคร แต่ที่ดินดังกล่าวไม่เหลืออยู่เป็นกรรมสิทธิ์ของคุณตา เกตเลย เพราะคุณตาเกตนอกจากเป็นนักการค้าแล้ว ยังเป็นนักการพนันด้วย และการพนันนี่เองเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ทรัพย์สินและที่ดินเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ไปเป็นของผู้อื่นเกือบหมดสิ้น

คุณตาเกตสมรสกับคุณจีบ วิศวตานนท์ มีบุตร ๒ คน คนที่หนึ่งเป็นชายชื่อ ชื่น มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงอภัยโกการักษ์ (ชื่น จุลละเกศ) บุตรคนที่สองเป็นหญิงชื่อ หลิน ซึ่งต่อมาได้สมรสกับจำแลงฤทธิ์รอนราญ (เลื่อน อิศรภักดี)

คุณยายนวล เคยเป็นข้าหลวงและเป็นเจ้าจอมหม่อมทามในรัชกาลที่ ๔ ชื่นซื้อลือชาว่ามีฝีมือแม่นยำนักถึงกับได้เป็นองครักษ์พิเศษตามเสด็จอีกตำแหน่งหนึ่ง เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๔ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งออกมาอยู่บ้าน แล้วต่อมากได้สมรสกับเจ้าพระยาอภัยวงฤทธิ์ มีบุตรกับท่าน ๒ คน คือ คุณทรัพย์ ยมภัย และนายสายหยก ยมภัย

คุณทรัพย์ ยมภัย ได้เป็นข้าหลวงและเจ้าจอมหม่อมทามในรัชกาลที่ ๕ แต่ไม่มีบุตร และเช่นเดียวกับคุณยายนวลผู้มารดาได้กราบถวายบังคมลามายู่บ้าน ภายหลังคุณทรัพย์ ยมภัยได้สมรสกับพระอรรณวลักษิณสูริ (เชย อิศรภักดี)

สำหรับประวัติของคุณหญิงพรหมภิบาล (เปลี่ยน อิศรภักดี) ก็เป็นที่น่าสนใจ เพราะท่านเกิดที่เมืองแพร่ โดยเป็นบุตรสาวเจ้าเมืองแพร่กับคุณหญิงพักแฟง ในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) พวกฮั่นในเมืองแพร่ก่อการกำเริบเป็นกบฏ สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ ได้รับพระราชโองการให้กรีธาทัพไปปราบกบฏ ณ เมืองแพร่ เมื่อปราบปรามราบคาบแล้ว ก่อนยกพลกลับได้พักแรม ณ จวนเจ้าเมืองแพร่ ได้เห็นบุตรสาวเจ้าเมืองแพร่ซึ่งขณะนั้นยังเป็นเด็กไว้จุก ชื่อเปลี่ยน จึงทรงขอตัวจากเจ้าเมืองแพร่และคุณหญิง พามาอยู่ในวังหน้าเพื่ออบรมให้ให้เป็นกุลสตรี

ในรัชสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คุณเปลี่ยน บุตรสาวเจ้าเมืองแพร่ ก็ยังอยู่ในวังเดิม ต่อเมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๓ และสิ้นรัชกาลที่ ๔ แล้ว คุณเปลี่ยนจึงได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมหม่อมห้ามในรัชกาลที่ ๔ โดยที่เจ้าจอมเปลี่ยนไม่มีบุตร เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๔ แล้วคุณเปลี่ยนจึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากวังหลวง มาอยู่บ้านพร้อม ๆ กับเจ้าจอมนวล ซึ่งสนิทสนมรักกันมาก

เจ้าจอมนวลได้สมรสกับเจ้าพระยาอภัยรณฤทธิ์ ทั้งคู่มาแล้ว ส่วนเจ้าจอมเปลี่ยน ก็ได้สมรสกับพระยาพรหมมาภิบาล และให้กำเนิดบุตร ๕ คน ซึ่งเป็นอิศรภักดี ขยายออกไป ๕ สายดังต่อไปนี้

ต้นสกุลและผู้สืบสกุล “อิศรภักดี”

“อิศรภักดี” เป็นนามสกุลซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ พระราชทานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ต้นสกุลอิศรภักดีอันดับแรก คือ พระยาพรหมมาภิบาล (แซกอิศรภักดี) และคุณหญิงพรหมมาภิบาล (เปลี่ยน อิศรภักดี) เจ้าคุณและคุณหญิงมีบุตรชาย ๔ คนหญิง ๑ คน ดังนี้

๑. บุตรคนที่ ๑ เป็นชาย ชื่อ เลื่อน มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าแผนดฤทธิ์รอนราญ รัชมการในกรมตำรวจรักษาพระองค์
๒. บุตรคนที่ ๒ เป็นชาย ชื่อ ช่าง มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประสารศุภพจน์ รัชมการในกระทรวงศึกษาธิการ
๓. บุตรคนที่ ๓ เป็นชาย ชื่อ เขย มีบรรดาศักดิ์เป็นพระสรรพการหิรัญกิจ แล้วต่อมาเป็นพระอรรควงษสุริยรัชมการในกรมอัยการ
๔. บุตรคนที่ ๔ เป็นหญิง ชื่อ จำเริญ
๕. บุตรคนที่ ๕ เป็นชาย ชื่อ เคลื่อน มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอิศรภักดีธรรม-

วิเทศบริหารการในกระทรวงยุติธรรม ตำแหน่งครั้งสุดท้ายเป็นผู้พิพากษา
ศาลฎีกา

หมายเลข ๑-๔ ถึงแก่กรรมแล้ว หมายเลข ๕ ยังมีชีวิตอยู่ ปัจจุบันเป็น
ข้าราชการบำนาญและเป็นกรรมการร่างกฎหมายของคณะกรรมการกฤษฎีกา
ผู้สืบสกุล ๕ สายนี้แต่ละสายมีบุตร ดังนี้

สายที่ ๑ จำแลงฤทธิรอนราญ (เลื่อน อิศรภักดี) มีบุตรชาย ๑ หญิง ๔ คือ

๑.๑ บุตรคนที่ ๑ เป็นหญิง ชื่อ อุบลหรือวงศ์ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยน
นามสกุลเป็นชินพัฒน์

๑.๒ บุตรคนที่ ๒ เป็นชาย ชื่อ น้อม อิศรภักดี

๑.๓ บุตรคนที่ ๓ เป็นหญิง ชื่อ เกรือวัลย์ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยน
นามสกุลเป็นเงินประทับ

๑.๔ บุตรคนที่ ๔ เป็นหญิง ชื่อสมทรง อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุล
เป็นกาญจนาภรณ์

๑.๕ บุตรคนที่ ๕ เป็นหญิง ชื่อ เขียวหวาน อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยน
นามสกุลเป็นวังวงศ์ทอง

สายที่ ๒ หลวงประสารศุภพจน์ (ช่วง อิศรภักดี) มีบุตรชาย ๖ หญิง ๗ ดังนี้

๒.๑ หลวงกวีจรรยาวิโรจน์ (กวี อิศรภักดี)

๒.๒ นายสวัสดิ์ อิศรภักดี

๒.๓ นายประสงค์ อิศรภักดี

๒.๔ นายประนัย อิศรภักดี

๒.๕ นายพร้อม อิศรภักดี (ถึงแก่กรรม)

๒.๖ นายโกญจนาท อิศรภักดี

๒.๗ คุณลักษณะ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น สุรพลพิเชษฐ์

๒.๘ คุณสมศรี อิศรภักดี „ „ „ „ วิบูลย์นันทิกิจ

๒.๙ คุณนายศรี อิศรภักดี ,, ,, ,, รตานนท์

๒.๑๐ คุณจงถนอม อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น กุลชล

๒.๑๑ คุณประนอมศรี อิศรภักดี

๒.๑๒ คุณสำเนานาถ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น ไกรบุญ

๒.๑๓ คุณทัศนีย์ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น แก่นจันทร์

สายที่ 3 พระอรรณวลีขจรสุธี (เชย อิศรภักดี) มีบุตรชาย ๑๒ คนหญิง ๗ คน ดังนี้

๓.๑ นายอารี อิศรภักดี (ถึงแก่กรรม)

๓.๒ นายธงไชย อิศรภักดี

๓.๓ นายพิพัฒน์ อิศรภักดี

๓.๔ พ.ต.อ. เพชร อิศรภักดี (ถึงแก่กรรม)

๓.๕ นายวัฒนา อิศรภักดี

๓.๖ นายอนุ อิศรภักดี

๓.๗ นายสุนทร อิศรภักดี (ถึงแก่กรรม)

๓.๘ นายสม อิศรภักดี

๓.๙ นายศิริ อิศรภักดี

๓.๑๐ นายวีระ อิศรภักดี

๓.๑๑ นายอุทัย อิศรภักดี

๓.๑๒ นายสุธี อิศรภักดี

๓.๑๓ คุณกฤษณา อิศรภักดี

๓.๑๔ คุณสมรศรี อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น ทะกียากร

๓.๑๕ คุณรองรัตน์ อิศรภักดี

๓.๑๖ คุณส้อง อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น ฤกษ์สวัสดิ์

๓.๑๗ คุณสมจิต อิศรภักดี ,, ,, ,, เทียวพานิช

๓.๑๘ คุณชัชวาล อิศรภักดี ,, ,, ,, นิตกรแก้ว

๓.๑๙ คุณชวนชื่น อิศรภักดี ,, ,, ,, รื่นเจริญ

สายที่ ๔ คุณเจ้าเวญ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น รังควร
มีบุตร ๑ คน คือนายสนั่น รังควร

สายที่ ๕ พระยาอิศรภักดีธรรมวิเทศ (คลื่อน อิศรภักดี) มีบุตรชาย ๗ คนหญิง ๘ คน
ดังนี้

๕.๑ นายอภัย อิศรภักดี

๕.๒ นายอกุล อิศรภักดี

๕.๓ นายอทร อิศรภักดี

๕.๔ นายอโศก อิศรภักดี

๕.๕ นายอนุชา อิศรภักดี

๕.๖ นายอภิรักษ์ อิศรภักดี

๕.๗ นายอมร อิศรภักดี

๕.๘ คุณอนงค์ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น นิมนานเหมินท์
บันทึกใช้นามสกุล อิศรภักดี ตามเดิม

๕.๙ คุณอรุณี อิศรภักดี

๕.๑๐ คุณอนุ อิศรภักดี ภายหลังสมรสเปลี่ยนนามสกุลเป็น โอستانนท์

๕.๑๑ คุณแอนก อิศรภักดี ,, ,, ,,

๕.๑๒ คุณอนันตภา อิศรภักดี ,, ,, ,, เนื่อนวล

๕.๑๓ คุณเอกิศย์ อิศรภักดี ,, ,, ,, นันทาภวัฒน์

๕.๑๔ คุณเอกา อิศรภักดี ,, ,, ,, สุนทรรชุน

๕.๑๕ คุณอมรี อิศรภักดี

โดยสรุปจาก ๑ เป็น ๕ แล้วอีก ๕ เป็น ๕๓ สืบต่อไปเรื่อย ๆ ถึงบัดนี้
ยังมีได้รวบรวมว่ามีจำนวนอิศรภักดีเท่าไรแน่

น่อน อิศรภักดี ผู้รวบรวม

ประเพณีสังคม

โคยนิภพ คังคะสิงห์

มารยาทดินันสำคัญในสถานทีนอกบ้านยังกว่าในบ้านหรืออย่างไร ?

แน่นอนทีเคียวว่ามีได้เป็นดังว่า มารยาทดินันยอมเป็น สิ่งสำคัญ ไม่ว่าใน สถานทีใด และมารยาททีดินันก็ควรปฏิบัติทั้งในบ้านและนอกบ้านด้วย.

จำเป็นหรือไมทีคุณจะต้อง ปราศรัยกับ สมาชิกของครอบครัวของคุณเอง เมื่อคุณ เข้าบ้านของคุณเอง ?

มีเหตุผลประการใดหรือทีเราไม่ควรปราศรัย (แก่สมาชิกใน ครอบครัวของเราเอง) ถ้าท่านปราศรัยทักทายบุคคลอื่นในเวลาทีท่านเข้าบ้านของเขาคือด้วยคำพูดว่า “อรุณสวัสดิ์” และ “ทิวาสวัสดิ์” ท่านก็มีหน้าทีต้องทักทายในท่านเองเกี่ยวกับคนในครอบครัว ผู้ใกล้ชิดของท่าน อย่างนั้นมิใช่หรือ คำว่า “อรุณสวัสดิ์” “ราตรีสวัสดิ์” และ “สวัสดิ์” เหล่านี้ ควรนำมาใช้ในการปราศรัยกับเครือญาติในท่านเองเกี่ยวกับมิตรสหายด้วย อย่างแน่นอน.

เมื่อสมาชิกคนหนึ่งคนใดในครอบครัวของท่านได้ประสบความสำเร็จอันมีเกียรติ จำเป็นไหมทีจะต้องยกย่องและชมเชยความสำเร็จของเขา ?

จงแสดงความนิยมชมเชยคนในครอบครัวและผู้เป็นเครือญาติของท่าน จงยกย่องสรรเสริญอย่างฟุ่มเฟือยเถิด คนในครอบครัวของท่านชอบได้ยินคำนิยมชมเชยของท่าน.

เป็นความจริงหรือไม่ว่าสมาชิกในครอบครัว ย่อมอาจทีจะถือวิสาสะเป็น กันเอง จนมากมายเกินควรได้ ?

เป็นความจริง ถึงแม้ว่าสมาชิกในครอบครัวของท่านเป็น บุคคลทีท่านยอมอาจจะ ปลดปล่อยตัวอย่างเสรีได้ยิ่งกว่าบุคคลทั้งหลายอื่นก็จริง แต่ภาษิตเก่าทีว่า “การถือวิสาสะกันเองยังความคหุหมื่นให้เกิด” นั้นก็ยังเป็นภาษิตทีคุ้มกันภัยถ้าจดจำไว้และปฏิบัติตาม แม้ใน

วงครัวเรือนก็ยังมีความแตกต่างระหว่างการถือวิสาสะกันเองกับมิตรภาพเพราะฉะนั้น เราจึงต้องใช้ดุลยพินิจของเราเองว่าเราจะปล่อยตัวได้เพียงไหนจึงจะไม่เป็นการถือวิสาสะจนเกินไป

ผู้ใดในครอบครัวเป็นผู้มีสิทธิจะตักเตือนผู้อื่น ?

ใครก็ได้ซึ่งมีความรู้ความสามารถ แต่คำเตือนสั่งสอนนั้น ก็ควรกระทำให้ชอบด้วยกาลเทศะ โดยมีให้ขัดเคือง.

ในเมื่อสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัวสามารถช่วยอีกคนหนึ่งในด้านเกี่ยวกับการศึกษา กิจการ ในด้านการอาชีพ ในด้านการเงินก็ดี แม้ในด้านเรื่องภายในบ้านก็ดี เราจะขอความช่วยเหลือเขาดีหรือว่าไปหาคนภายนอกครอบครัวดีกว่า ?

ถ้าเราับครอบครัวของเราอยู่ในสภาพไม่ตรีดีต่อกัน และเราต้องการความช่วยเหลือ.

โดยปกติเราก็มองมาจากคนในครอบครัวของเราเองดีกว่าไปขอจากคน ภายนอก เดียวยังจำเป็นหรือไม่ ที่บุตรชายหรือบุตรหญิงรุ่นพี่จะต้องคอยกำกับรับส่งเด็กเล็ก ไปงานรื่นเริง ไปโบสถ์ หรือไปชุมนุมสังสรรค์ที่สโมสร

เนื่องจากในปัจจุบันนี้การขนส่งสมัยปัจจุบันสะดวกมากแล้ว ฉะนั้นจึงไม่จำเป็นไปรับส่ง พวกกันตามจริงแล้ว ถ้าบุตรชายหรือบุตรหญิงรุ่นพี่มีความเต็มใจที่จะรับผิดชอบต่อเด็ก รุ่นเล็ก นั่นคือเขาก็แสดงผลลัพธ์ของการอบรมอันประณีต และนอกเหนือไปกว่านั้น เขาก็แสดงความรักใคร่เอ็นดูอันควรแก่การยกย่องต่อน้องชายน้องหญิงเล็กของเขาด้วย เมื่อมีการเลือกเกิดขึ้นในกรณีความสะดวกสบายก็ดี เรื่องอาหารก็ดี เรื่องรายการ วิทยุก็ดี หรือเรื่องการบันเทิงในบ้านก็ดี บุตรควรจะอนุโลมตามบิดามารดาหรือไม่ สำหรับผู้เยาว์นั้น การเรียนรู้จักเอาใจผู้อื่นก่อนนั้น มีความสำคัญยิ่งกว่าที่เขาจะได้รับ สิ่งที่เขาต้องการในขณะนั้น เราทุกคนจำเป็นต้องฝึกฝนให้มีความเกรงใจผู้อื่น

ถ้าสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวได้ประพฤติการอันไม่สมควร แก่สมาชิกอีกคนหนึ่ง เขาควรจะขอแก้โทษใหม่

ควรแน่ อย่าได้สงสัยเลย จงคารวะบุคคลในครอบครัวของเราเอง

เมื่อมีงานรื่นเริงจัดขึ้นที่บ้าน จะเป็นการไม่สุภาพหรือไม่ ที่จะทักท้วงถือว่าท่านได้รับเชิญ เพราะว่าท่านเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว

เว้นจากว่าเรามีอายุใกล้เคียงกับสมาชิกผู้จัดงาน หรือว่าเราสามารถจะช่วยเหลือเขาได้ เราก็ไม่ควรจะช่วยงานรื่นเริง สมาชิกของครอบครัวผู้ซึ่งมิได้เข้าร่วมรื่นเริง ก็ย่อมจะปราศรัยทักทายแขก แล้วก็ไปห้องของตนเสีย

๑. บรรยาการของบ้านจะเปลี่ยนแปลงใหม่ ถ้าสมาชิก (ของครอบครัว) ประพฤติต่อสมาชิกอื่น ๆ เสมือนว่าเป็นแขก

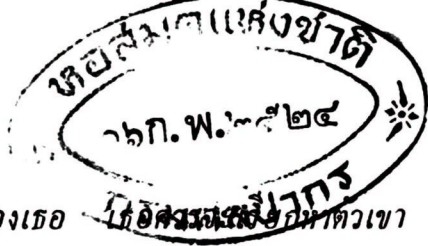
๒. จงทดลองทำดู แล้วจะอัศจรรย์ใจในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

เมื่อเพื่อนบ้านเรือนเคียงกั๊ หรือสมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวของเพื่อนบ้าน กั๊ บั๊ช่วยไม่สบายเราจำเป็นต้องเสนอความช่วยเหลือประการใดใหม่ แม้ว่า เราจะไม่รู้จักกัน

การโทรศัพท์และเสนอบริการของเรานั้น จักว่าเป็นไมตรีจิตที่กว่าจะทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ ต่อการบ่วยเจ็บของครอบครัวเพื่อนบ้าน ครอบครัวส่วนมากเวลามีการบ่วยไข้ไม่ปรารถนาอะไร นอกจากมีคนมาเป็นเพื่อน ซึ่งเพื่อนบ้านสามารถจะทำได้

๓. การแต่งประดับภายนอก และมารยาทของเด็กนั้น มีความสำคัญแก่เด็กเหมือนกับแก่ บิคารมารคาของเด็กหรือไม่

๔. แน่นนอนที่เด็กย่อมปรารถนาจะรู้สึกตัวว่าแต่งกายดี และมีมารยาทเหมือนบิคารมารคาของเขา บิคารมารคาจึงควรจะลึกไว้ในใจถึงสิ่งสำคัญสามประการสำหรับเด็ก กล่าวคือ ความสะอาด ความง่าย และความเหมาะสมกาลเทศะ การที่จะให้เด็กมีมารยาทเหมือนบิคารมารคาของเขาย่อมอาศัยความอดทนของบิคารมารคาหรือคนเลี้ยง และการฝึกตัวของเด็กเท่านั้นเอง

(ประเพณีสำหรับสตรี)

เวลาสตรีโทรศัพท์ไปที่สำนักงานเพื่อพบกับสามีของเธอ หรือชื่อตัวหรือว่าชื่อสกุลโดยมีคำว่า มิสเตอร์ นำ

เธอควรใช้คำนำมิสเตอร์ และชื่อสกุล

หมายเหตุ ประเพณีนี้พวกเราคงไม่มีโอกาสใช้เพราะสตรีเราไม่ได้แต่งงานกับชาวตะวันตก แต่ถ้าต้องไปอยู่ต่างประเทศ ก็ย่อมต้องใช้ประเพณีนี้

กระดาษเขียนหนังสือสำหรับสตรีนั้นตามลัทธินิยมล่าสุด นิยมอะไร

กระดาษเขียนหนังสือซึ่งนิยมสูงสุด คือ สีขาว สีเทา หรือสีฟ้า

สตรีที่สมรสแล้ว ลงชื่ออย่างไรจึงจะถูกต้อง

ถ้าเธอเขียนจดหมายธุรกิจ หรือว่าเขียนไปถึงคนที่รู้จักเธอ เธอก็จะลงนามดังต่อไปนี้

ด้วยความนับถือ

ลูซี่ กู๊ดแมน

(มิสซิล คริสโตเฟอร์ กู๊ดแมน)

ถ้าเธอเขียนไปถึงคนที่รู้จักเธอ ลงเซ็นที่ถูกต้องก็คือ

ด้วยความรักนับถือ

ลูซี่ กู๊ดแมน

ลายเซ็นที่ถูกต้องของสตรีโสดเป็นอย่างไร

ในจดหมายธุรกิจสตรีโสดก็จะลงนามและเขียนคำว่า “มิส” นำหน้า เธอควรจะเขียน (มิส) ในวงเล็บ

ด้วยความนับถือ

(มิส) คอรา ลีช

ถ้าเขียนถึงเพื่อนสนิท ลงเซ็นก็จะว่า คอรา ลีช

เมื่อใดสตรีจึงจะถูกขึ้นชั้น

ถ้าเธอเป็นเจ้าภาพ เธอควรจะลุกขึ้นต้อนรับ และกล่าวคำอำลาแก่แขก และเพื่อกล่าวคำ

แนะนำคนให้รู้จักกัน เธอควรจะลุกขึ้นขึ้นเมื่อเธอแนะนำคนสูงอายุกว่าเธอแก่คนอื่น
แม้ว่าเธออาจจะนั่งก็ได้ เวลาเธอแนะนำสตรีอายุวัยเดียวกับเธอ

นามบัตรใช้เวลาเย็บเยียนของสตรีมีขนาดเท่าไหน

เนื่องจากขนาดและสไตล์เปลี่ยนแปลงสตรีบางคนจึงนิยมปรึกษากับช่างแกะอักษรที่ติดตาม
ปกติบัตรของสตรีนั้นกว้าง ๒ นิ้วฟุต และยาว ๓ นิ้วฟุต

ณ สถานที่ภัตตาคาร สตรีจะควรวางกระเป๋าเครื่องสำอางไว้บนโต๊ะข้าง ๆ ตัวหรือไม่
ควรวางไว้ในที่พื้นสายตากคน คือ บนตักของเธอ

ถ้าสตรีหม้าย หรือ สตรีโสดจัดงานเลี้ยงอาหารค่ำ การขอให้แขกคนหนึ่งทำ
หน้าที่เป็นเจ้าภาพ (ชาย) นั้นถูกต้องหรือไม่

ถูกต้อง ถ้าเธอประสงค์ละก็เธอย่อมอาจจะขอร้องชายคนที่เธอรู้จักดีที่สุด ทำหน้าที่
เจ้าภาพ (ชาย)

สตรีจะไปร่วมงานอาหารค่ำที่จัดสำหรับชายล้วนได้ไหม

ไม่ได้ สตรีไม่ควรไปร่วมด้วย ถึงแม้สามีของเธอจะเป็นผู้จัดการเลี้ยงอาหารค่ำนั้น อา-
หารค่ำสำหรับชายล้วนนั้นไปได้เฉพาะชายเท่านั้น

สตรีจะปฏิเสธเต็นรำกับชายได้ไหม

ปฏิเสธได้ ถ้าเธอมีเหตุผลที่ดี แต่เธอไม่ควรเต็นรำกับอีกคนหนึ่งทันที

สตรีจะสวมหมวกและเดินนอกในห้องรับประทานอาหารของโรงแรมได้ไหม

ในภัตตาคาร สตรีโดยปกติก็สวมหมวก ส่วนเสื้อชั้นนอกก็สวมหรือถอดไว้ที่พนักเก้าอี้
ของเธอ ในโรงแรมที่มีห้องรับประทานอาหารอันไม่เปิดเผยเป็นที่สาธารณะนั้น ถ้าเธอ
พักอาศัยที่โรงแรมนั้น เธอก็คงอาจจะถอดหมวกเหมือนดังว่าเธออยู่ในบ้านของเธอเอง
เป็นการสมควรหรือไม่ที่สตรีจะแกะแขนบุรุษในถนน

ถ้าเธอต้องการความช่วยเหลือของเขาก็สมควร มิฉะนั้นแล้ว ที่เหมาะสมกว่าคือไม่ควร
ทำเช่นนั้น

เป็นการถูกต้องหรือไม่ที่สตรีจะชวนให้บุรุษมาเยี่ยมเยียนเธอ

ถูกต้องแล้ว สตรีมีสิทธิจะเลือกให้ใครไปหาเธอก็ได้

สตรีควรจะบอกบุรุษหรือไม่ว่าเธอมีความสนุกเพลิดเพลินในการชมการแสดงหรือ
การมหรสพใด ๆ ซึ่งเธอได้รับเชิญไป

ควรบอก การทำดังนี้เป็นวิธีที่งดงามในการแสดงความขอบคุณต่อเขา และทำให้เขารู้สึกอยากต้อนรับถ้าไปอีก

สตรีจะส่งดอกไม้ไปให้บุรุษผู้ซึ่งป่วยเจ็บอยู่ หรืออยู่ที่โรงพยาบาลได้ไหม

ส่งได้แน่นอน ถ้าเธอคุ้นเคยกับเขาดี ผู้ชายชอบความงาม และความเห็นใจ รวมทั้งชอบผู้หญิงด้วย

เป็นการถูกต้องหรือไม่ ที่สตรีจะไปโรงละคร หรือไปดูการเล่น การแสดง
สาธารณะในเวลาจำเป็นโดยลำพังตนเอง

ไปได้ ถ้าเธอไปแต่หัวค่ำและกลับก่อนเวลาเที่ยงคืน ไม่มีกฎเกณฑ์อะไรห้ามการไปโดย
ลำพัง เพราะเรามีรถแท็กซี่ที่ไว้วางใจได้ มียานพาหนะทันสมัย และมีนครที่จุดไฟไสว
เป็นการถูกต้องหรือไม่ ที่สตรีจะใช้เครื่องสำอางแต่งหน้าในที่สาธารณะ

การแต่งหน้าโดยไม่เสียเวลานาน ย่อมดีกว่าจะปรากฏตัวให้คนอื่นเห็นโดยไม่ตกแต่งให้มองใส
หญิงควรจะปฏิเสธคำเสนอขอแต่งงานของผู้ชายด้วยวิธีใด

ด้วยการให้เหตุผลที่เหมาะสมในการไม่รับคำเสนอ และในขณะเดียวกัน ก็ชมเชยผู้ที่
ปรารถนาจะเป็นสามีว่าเป็นคนดี โดยชื่นชมสมบัติที่ดีที่สุดของเขา และที่สำคัญกว่าสิ่ง
อื่นใดคือ แสดงว่ามีความจริงใจและเปิดเผยใจจริงกับเขา

เป็นการถูกต้องไหมที่สตรีจะโทรศัพท์ถึงผู้ชายเพื่อนัดหมายกัน

ถูกต้อง มีบางโอกาสซึ่งทำได้ ถ้าการโทรศัพท์กระทำไปโดยเหมาะสม ผู้ชายไม่ว่าจะ
เป็นผู้ใดก็ย่อมรู้สึกที่ได้รับการยกย่องแน่นอนละ สตรีควรปฏิบัติดังนี้ เฉพาะในบาง
โอกาสซึ่งมีน้อยเหลือเกินที่จะทำการนัดหมายทางสังคม และสตรีไม่ควรทำดังนี้ เว้นเสีย
ว่าเธอรู้ว่าฝ่ายชายเขาจะยินดีตกลงรับการนัดหมาย

เมื่อผู้ชายคนหนึ่งมีการต้อนรับผู้หญิงคนหนึ่งอยู่เรื่อย ๆ มา จะเป็นการถูกต้องหรือไม่ ในการที่ผู้หญิงจะเชิญเขามารับประทานอาหารที่บ้านของเธอเอง

ถูกต้องแน่นอน การที่ผู้หญิงจะเชิญผู้ชายคนหนึ่ง ในบางโอกาส มารับประทานอาหารที่บ้านคือการเอื้อเฟื้อทางงามที่สุด และเป็นความยวติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่เธอจะสามารถแสดงให้เขาทราบได้

เวลาที่สตรีกำลังเล่นการเล่่นกับชาย เธอควรจะคาดหมายว่า ชายเขาจะถือว่าเธอเป็นผู้เล่่นคนหนึ่งเท่านั้น หรือควรจะคิดว่าเธอควรได้รับสิทธิพิเศษด้วยเหตุแต่เพียงว่าเธอเป็นสตรี

ไม่มีสตรีที่ฉลาดคนไหนคอกที่พยายามจะถือเอาประโยชน์จากเสน่ห์ของสตรี เวลาที่เธอกำลังเล่นการเล่่นแข่งขันกับผู้ชาย เขาย่อมถือว่าเธอเป็นผู้ร่วมเล่่นอีกคนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเขาให้ความเอาใจใส่ ความมีใจกรุณา และการระ

๑. ผู้หญิงควรหรือไม่ควรเลยที่จะจ่ายเงินชำระบิลค่าอาหารเวลาไปรับประทานอาหารนอกบ้านกับชาย
๓. คำตอบปัญหาที่ถูกต้อง ก็แน่นอนละต้องแล้วแต่สิ่งแวดล้อมสถานการณ์ของบุคคลทั้งสองที่เกี่ยวข้อง ถ้าฝ่ายหญิงมีเงินพอจ่ายให้ และมีได้ก็จริงก็ถือว่าเป็นการเอาเปรียบเกี่ยงให้เธอเป็นฝ่ายชำระเงินแล้ว ก็ไม่มีกฎเกณฑ์ห้าม แต่กฎเกณฑ์นี้จะถือปฏิบัติต่อเมื่อฝ่ายชายไม่มีงานทำ หรือไม่มีเงินพอเพียงจะจ่ายให้สมระดับที่ต้องการของฝ่ายหญิง ซึ่งสมควรใจจะออกเงินของเธอเลี้ยงเอง
๑. ถ้าผู้หญิงอยู่ในหมู่คนที่เขากำลังสนุกรื่นเริงกัน ซึ่งเธอเห็นเป็นการงานรื่นเริงซึ่งหมั่นหมั่นไม่สู้งามนัก เธอจะต้องสูทนสถานการณ์นั้นหรือว่าเธอจะตีจากไปอย่างมีมารยาท
๓. เมื่อมีอะไรส่อไปทางความประพฤติอื่นไม่เหมาะสมแล้ว ผู้หญิงก็มีสิทธิควรจะถอยออกจากที่นั้นได้โดยพลัน เธอจะอ้างข้ออ้างอะไรก็ได้ตามใจ แล้วออกจากที่นั้นโดยเขารวดเท่กับและกลับบ้าน

อธิบาย เหตุที่ท้องผูกถึงแตกซี่ เพราะไปงานกับผู้ชายโดยรถยนต์ของเขา จึงปลีกตัวหนีขึ้นรถแท็กซี่กลับ ความจริงจะกลับรถอะไรก็ได้ แล้วแต่กรณีและความเหมาะสม

- ด. สุภาพบุรุษเขาเห็นว่าสตรีเย่หยิ่งและไม่น่ารักคำใหม่ถ้าเธอไม่ชอบคุณเขาเมื่อเขาเปิดประตูให้ หรือทำอะไร ๆ อย่างอื่นเล็กน้อยซึ่งเขาทำโดยยกย่องให้เกียรติเธอ
- ค. แน่نونที่เคียว ผู้หญิงซึ่งเจตนา mong ข้ามความอนุเคราะห์ของผู้อื่น ก็ควรไม่ออกไปไหนจนกว่าเธอจะได้รับการอบรมคึกขันแล้ว

(ประเพณีสำหรับผู้ชาย)

- ด. ข้อห้ามขั้นรากฐานเก่าข้อสำหรับสุภาพบุรุษซึ่งเป็นมูลฐานของการอบรมที่คึกขันคืออะไรบ้าง
- ค. (๑) เขาไม่อารมณ์เสียหรือขาคการควบคุมสติ
(๒) เขาไม่ดื่มสุราเกินควร
(๓) เขาไม่ขอยืมเงินจากสตรี
(๔) เขาไม่แสวงหาเป็นรู้จักคนต่าง ๆ มากกว่าที่เขารู้จักจริง ๆ
(๕) เขาไม่ลืมที่จะตอบแทนด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ต่อความเอื้อเฟื้อที่เขาได้รับมา
(๖) เขาไม่พอใจที่ชื่อเสียงผู้หญิงให้เสื่อมเสีย
(๗) เขาไม่นำจดหมายส่วนตัวมาอวดผู้อื่น โดยเฉพาะจดหมายที่รับจากผู้หญิง
(๘) เขาไม่พูดถึงกิจธุระส่วนตัวต่อหน้าคนทั่วไป
(๙) เขาไม่โอ้อวดตัวเองหรือผลสำเร็จของเขา
- ด. ผู้ชายจะเปิดหมวกให้แก่สตรีในโอกาสทักทาย ก็อะไรบ้าง
- ค. (ก) เมื่อเขาเชื่อเชิญให้เธอนั่งเก้าอี้ในที่สาธารณะ หรือในที่กลางแจ้ง
(ข) เมื่อเขาพบปะหรืออำลาจากสตรี
(ค) เมื่อเขาผ่านสตรีที่เขารู้จัก
(ง) เมื่อเขากำลังเดินอยู่กับผู้ชายซึ่งพูดทักทายกับสตรี

(จ) เมื่อเขากำลังเดินอยู่กับสตรีซึ่งพูดปราศรัยกับผู้ชายคนอื่น

(ฉ) เมื่อเขาให้ความอนุเคราะห์หรือช่วยเหลือสตรีอย่างใดอย่างหนึ่ง

๑. สุภาพบุรุษจำเป็นต้องถอดหมวกหรือไม่ในลิฟท์ที่ใช้ในอาคารบ้านพักอาศัย หรือโฮเทล หรือในอาคารธุรกิจ

๓. สุภาพบุรุษควรถอดหมวกในลิฟท์ที่มีในอาคารที่พัก เพราะว่าลิฟท์นั้นก็เป็นห้อง ๆ หนึ่ง แต่ในอาคารธุรกิจนั้น ลิฟท์เป็นสถานที่สาธารณะเหมือนกับกระเบี่ยงเดิน ฉะนั้นจึงสวมหมวกได้

๑. เมื่อชายเดินกับสตรี ๒ คน ในถนน เขาควรจะอยู่ทางไหน

๓. เขาควรจะอยู่กันซึ่งเขาอยู่ด้านเขาเดินกับหญิงคนเดียว—คือชิดขอบถนนที่สุด

๑. สุภาพบุรุษควรจะหยุดสตรีซึ่งเขารู้จักตามถนนและชวนเธอสนทนาไหม

๓. ได้ ถ้าชั่วคราวเดียว และถ้าเป็นเรื่องจำเป็นที่เขาจะต้องสนทนากับเธอ

สำหรับชายผู้จะจัดงานเลี้ยงสำหรับตัวเขาเองนั้น เขาจะเขียนคำว่า “อยู่บ้าน” บนบัตรเยี่ยมของเขา เหมือนกับที่สตรีทำจะได้ไหม

ไม่ได้ วิธีที่ถูกต้องคือเขียนข้อความสั้น ๆ เชิญแขก ถึงแม้ว่าในงานไม่ถือพิธีต้องอะไร เขาอาจจะใช้นามบัตรเป็นบัตรเชิญก็ได้

อธิบาย ในกรณีกันเองจริง ๆ เช่นเพื่อนนักเรียนเก่า อาจใช้นามบัตรเขียนคำเชิญย่อ ๆ ได้

เมื่อใดเด็กหนุ่มจะใช้คำว่า “นาย” ใส่ในนามบัตรของเขาได้

โดยปกติธรรมดาถ้าเมื่อเขาเข้าวิทยาลัยแล้ว

อธิบาย วิทยาลัยในที่นี้หมายถึงสถานที่การศึกษาชั้นอุดมศึกษา มิได้หมายถึงสถานที่ศึกษาที่เขียนเอาเองว่าเป็นวิทยาลัย

จำเป็นหรือไม่ที่ชายจะต้องโทรศัพท์บอกสตรีในตอนเช้าวันรุ่งขึ้นจากวันนัดพบกันแล้วว่าเขาได้รับความสนใจจากการสังสรรค์กับเธอในตอนค่ำวันนั้น

ไม่จำเป็น แต่สิ่งเล็กน้อยแบบนี้สตรีย่อมพอใจ โดยเฉพาะถ้ามีเวลาพอจะทำได้
แน่นอนและย่อมไม่มีสตรีคนใดจะหวังว่าชายจะหยุดทั้งหน้าที่การงานมาโทรศัพท์บอกเธอ
เมื่อเขาโทรศัพท์ถึงหญิง เธอหวังหรือเปล่าว่าเขาจะต้องขอนัดพบกับเธอ
เปล่าเลย หญิงย่อมรับโทรศัพท์จากชายด้วยจิตใจอย่างเดียวกับที่รับโทรศัพท์จากเพื่อน
หญิง การมีโทรศัพท์ไปถึงหญิงบ้างย่อมเพิ่มคะแนนนิยมในตัวสำหรับหญิง
ชายจะรู้ได้อย่างไรว่าควรส่งดอกไม้ชนิดไหนไปให้สตรี
รู้ได้ด้วยการถามเธอว่าชอบดอกไม้ชนิดไหน หรือมีเงินนั้นก็ไปรักษาร้านขายดอกไม้ เมื่อ
ชายไม่มีเงินพอจะซื้อดอกไม้ส่งไปให้ ก็ยังมีเรื่องเล็กน้อยนับไม่ถ้วนที่เขาอาจกระทำเพื่อ
หญิงคนที่เขารัก เป็นต้นว่า ไปทำธุระต่าง ๆ ให้ ซ่อมของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ที่
แฟล็ตของเธอให้ หรือว่าขับรถไปส่งเธอจากที่ทำงานไปบ้าน การอนุเคราะห์เล็กน้อย
ย่อมจะสร้างมิตรภาพใหญ่โตได้

(ประเพณีสำหรับเยาวชน)

ควรจะสอนเยาวชนเรื่องมารยาทที่โต๊ะอาหารเมื่อเขาอายุเท่าใด

เมื่อเขาสามารถจะนั่งร่วมโต๊ะอาหารกับคนในครอบครัวได้

เด็กเล็กควรใช้ช้อนอย่างไร

เด็กเล็กเราควรสอนให้เอาช้อนเข้าปากทางด้านปลายช้อนก่อน

เด็กเด็กจะต้องฝึกให้คุ้นเป็นนิสัยในเรื่อง ๕ ประการ คือประการใดบ้าง

(ก) รับประทานคำเล็ก

(ข) รับประทานช้า ๆ

(ค) ไม่ทำอะไรหก

(ง) หุบปากเวลาเคี้ยว

(จ) ไม่เอาอาหารละเลงหน้า

เด็กควรจะถือเหยือก ถือแก้ว หรือถ้วยอย่างไร

จนกว่ามือเด็กจะแข็งแรงและคมได้เรียบร้อย เด็กควรจะใช้สองมือ ถือเหยือก หรือแก้ว
เมื่อใดเด็กจึงจะได้รับอนุญาตให้มาห้องรับประทานอาหาร เพื่อรับประทานอาหาร
ในวันอาทิตย์

เมื่อเด็กสามารถรับประทานอาหารโดยไม่ทำอะไรหก หรือรับประทานอาหารเปื้อนเสื้อริมฝีปาก
และไม่ทำรอยปากเปื้อนเป็นมันบนเหยือก หรือไม่รับประทานอาหารโดยทำเสียงกึ่งที่ไม่จำเป็น
เราควรส่งเด็กต่อหน้าแขกหรือไม่

การส่งเด็กก็เล็กน้อย ๆ ต่อหน้าแขกไม่สู้เหมาะนัก เพราะว่าถ้าคุณเด็กต่อหน้าคน
แปลกหน้ามากนัก ก็จะทำให้เด็กเกิดความตั้งใจในการที่จะแสดงมารยาทต่อหน้าแขก

ควรส่งเด็กไปห้องเด็กไหม ถ้าเด็กทำอะไรผิดมารยาทที่โต๊ะอาหาร หรือ ทำอะไร
ผิดพลาดไป

ถูกแล้วควรทำดังนี้ การส่งเด็กกลับไปห้องเด็กในทันที หลังจากการกระทำจะเป็นการ
ลงโทษอย่างง่ายแต่ได้ผล

เมื่อใดจึงควรสอนเด็กให้รู้จักใช้ส้อม มีดและช้อน

เมื่อเด็กอายุมากพอที่จะถือส้อม มีดและช้อนได้ เด็กได้ฝึกหัดใช้บ่อย ๆ ก็จะเรียนรู้จักใช้
ได้ถูกต้อง

ถ้าเด็กใช้มีดและส้อมเกะกะกึ่งเงี้ยวมาก จะควรรอต่อไปอีกภายหลัง จึงค่อยสอน
เด็กให้รู้จักใช้หรือไม่

ไม่ควรรอ ถ้าเขาฝึกใช้ได้เร็วเท่าไร เขาก็ยิ่งรู้จักใช้เร็วเท่านั้น

เราควรสอนเด็กให้ใช้ส้อมอย่างไร

ส้อมปลายแหลมหงายขึ้น ควรถือในมือขวาเพื่อใช้ตักอาหารเข้าปาก ส้อมปลายแหลม
ลงถือไว้มือซ้ายเวลาคัดขึ้นเนื้อ มีดถือในมือขวา

มีการเล่นอะไรที่แม่และลูกจะเล่นกันได้ที่โต๊ะอาหารเมื่ออยู่ลำพังแม่ลูก

เล่นการรับแขก ถ้าแม่แสดงกับเด็กว่าเด็กเป็นแขก เด็กจะร่วมแสดงอย่างดี และผลลัพธ์
ก็จะเป็นที่น่าพอใจ

เมื่อเด็กรู้ว่าเพื่อนเล่นกำลังมาหา เขาควรจะออกไปพบแขกผู้เยาว์ของเขาที่ประตู
บ้านใหม่

ควรไป นี่เป็นวิธีที่ยังที่เด็กจะได้รับการฝึกเสียตั้งแต่เนิ่น ๆ ในเรื่องการต้อนรับเพื่อน
เป็นธรรมเนียมที่จะให้เด็ก ๆ เข้ามาในห้องรับแขกเวลารับประทานอาหาร หรือไม่
ใช่แล้ว พ่อเด็กโตพอเหมาะสมควรให้เข้ามา พวกเด็กอาจที่จะช่วยส่งขนมปังแซนวิช
และขนมเค้กด้วยก็ได้

- ก. เด็กอายุเท่าไร จึงควรสอนให้รู้จักกล่าวคำปราศรัยทักทายเมื่อได้รับการแนะนำตัวต่อ
ผู้อื่น
- ค. เมื่ออายุได้สามขวบ หรือเมื่อเด็กรู้จักพูดว่า “สวัสดีหรือครับ มิสเตอร์บราวน์” และ
พูดว่า “สวัสดีครับ มิสเตอร์บราวน์”
- ด. เราควรสอนเด็กผู้ชายเล็ก ๆ ให้ถอยค้มเวลาเขาได้รับการแนะนำให้รู้จักผู้ใหญ่ และ
สอนให้เด็กผู้หญิงเล็ก ๆ ย่อตัวถอนสายบัวหรือไม่
- ค. ควร เด็กผู้ชายเล็ก ๆ ก็ควรจะสอนให้ถอยค้มเวลาเขาได้รับการแนะนำตัว นอกจาก
นี้เราก็คควรสอนเขาให้ยื่นมือขวา เด็กผู้หญิงเล็ก ๆ ก็ควรสอนให้ตอบรับการแนะนำตัว
ด้วยการโค้งศีรษะชนิดหนึ่งต่อบุคคลที่เขาได้รับการพาไปให้รู้จัก
- ก. ข้อห้ามแก่ประการในเรื่องความประพฤติของเด็กนั้นคืออะไรบ้าง
 - (๑) อย่าให้เด็กพบกับคนรับใช้ผู้ซึ่งกำลังช่วยงานอยู่ในห้องรับประทานอาหาร
 - (๒) อย่ายอมให้เด็กเข้ามานั่งที่โต๊ะอาหารโดยมีหน้าตาสกปรก หรือมือสกปรก
หรือผมไม่ได้อหวี
 - (๓) อย่ายอมให้เด็กเล่นกับอาหารของเขา

- (๔) ย้ายอมให้เด็กวินิจฉัยเรื่องอาหารว่าเขาชอบหรือไม่ชอบ
- (๕) ย้ายอมให้เด็กนั่งตามใจชอบที่โต๊ะอาหารหรือนั่งห่อตัว
- (๖) ย้ายอมให้เขาเอาช้อนออกไปวางไว้บนโต๊ะ
- (๗) ย้ายอมให้เขาย้ายจานอาหารหรือเล่นกับจานอาหารเมื่อเขาจับประทานเสร็จแล้ว
- (๘) ย้ายอมให้เด็กหุบเวลาอาหารเต็มปาก หรือว่า เม้มริมฝีปาก เวลาจับประทาน
- (๙) ย้ายอมให้เขากล่าวคำทขานแก่เด็กอื่นที่นั่งร่วมโต๊ะด้วย

การแนะนำตัวบุคคลให้รู้จักกัน

การแนะนำบุคคลนั้นจำเป็นที่เดียวสำหรับบางคน แต่สำหรับบางคนก็เป็นเรื่องสนุกสนาน สมัยนี้คนส่วนมากคงจะไม่กล่าวแนะนำแบบพิธีการ เพราะเขารู้ว่า การนำให้คนทุกคน หรือการแนะนำตัวบุคคลนั้นไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงบุคลิกลักษณะของคน ที่แนะนำได้ ฉะนั้น ชายหญิงผู้มีปัญญาจึงปรารถนาจะถือเสมือนว่าคนส่วนมากซึ่งมีชื่ออยู่ทุกคนย่อมไม่รังเกียจถ้าถูกถามชื่อ ทั้งนี้เขาย่อมขอถามได้ ถ้าเขารู้สึกว่าผู้นั้นเป็นบุคคลควรสนใจ ภายหลังที่ได้ปราศรัยกันเรื่องกินฟ้าอากาศแล้ว

[หมายเหตุ: ธรรมเนียมชาวอังกฤษ อเมริกัน ย่อมปราศรัยกันเรื่องกินฟ้าอากาศกับคนที่ไม่ค่อยรู้จักกัน เพราะเห็นว่าเรื่องนี้คนไม่มีใครโต้แย้งกัน จึงไม่มีทางจะเสียมารยาทต้องโต้เถียงกับคนแปลกหน้า]

แน่นอนละ บางโอกาสก็จำเป็นต้องแนะนำตัว และกฎเกณฑ์ต่อไปนี้จะยอมรับนับถือว่าเป็นแบบฉบับที่ถูกต้อง ซึ่งจะต้องใช้เมื่อเวลากระทำการแนะนำตัว

กฎเกณฑ์ข้อแรกคือให้ใช้ทูลยพินิจให้ถูกต้อง แต่ในสถานการณ์ต่อไปนี้จะจำต้องมีการแนะนำตัวบุคคลให้รู้จักกัน

- (ก) จะต้องแนะนำคนจำนวนน้อยซึ่งจะรวมกันสักสองสามนาทีหรือสองสามชั่วโมงก็ดีเสมอ

- (ข) จะต้องแนะนำแขกผู้ใหญ่ที่สุดในงานใด ๆ ก็ทำให้แขกผู้อื่น รู้จักเสมอไป
- (ค) เมื่อคนใดคนหนึ่งแสดงความประสงค์จะพบกับอีกคนหนึ่ง
- (ง) จะต้องแนะนำตัวเพื่อนผู้มาเยี่ยมต่อเจ้าภาพสตรี
- (จ) จะต้องแนะนำบุคคลผู้เข้ามาหาแขกคนใดคนหนึ่งในบ็อกซ์โรงละครต่อเจ้าภาพสตรีของคณะในบ็อกซ์นั้น
- (ฉ) ผู้ร่วมนั่งโต๊ะรับประทานอาหารกินเนอร์
- (ช) ผู้เป็นคู่ร่วม หรือฝ่ายปรบักซ์ ในการเล่นใด ๆ ก็ตาม ควรจะแนะนำให้รู้จักกัน
- (ซ) เพื่อนร่วมทางของเราก็คควรจะแนะนำให้รู้จักกับผู้คนเคยของเราซึ่งเราพบ

โดยบังเอิญ ถ้าเพื่อนร่วมทางของเรากับบุคคลนั้นไม่เคยพบกันมาก่อน

- ๑. จะออกนามของใครก่อนในการแนะนำธรรมดา ของฝ่ายหญิงก่อนหรือฝ่ายชายก่อน
- ๒. ออกนามฝ่ายหญิงก่อน อาทิเช่นว่าคังนี้ “มิสซิสแม็กซี ผมขอแนะนำมิสเตอร์-เบ็ค”
- ๓. ถ้าเราแนะนำสตรีอายุน้อยกว่าและสตรีอายุสูงกว่า เราจะออกชื่อใครก่อน
- ๔. สตรีผู้มียายุสูงกว่าก่อนสิ อาทิเช่นพูดว่า “มิสซิสแม็กซี นี่คือนิสตัส”
- ๕. เวลาแนะนำบุคคลผู้มีชื่อโด่งดัง กับผู้มีชื่อเสียงน้อยกว่า จะออกชื่อของใครก่อน
- ๖. ชื่อของผู้มีชื่อเสียงมากกว่าก่อน และพูดทางเสียงขึ้นสูงเวลาออกชื่อเขา อาทิ เช่นพูดว่า- “มิสซิสลินดอน มิสวีนอนต์”
- ๗. เจ้าภาพชายหรือหญิงจะแนะนำคนใดคนหนึ่งแก่คนที่อยู่กันเต็มห้องอย่างไร
- ๘. ควรแนะนำทีละสองสามคนถ้าปรากฏว่าแขกอื่นกำลังลืลาหรือเล่นไพ่บริจอยู่ หรือไม่เช่นนั้นเจ้าภาพชายก็จะพูดว่า “ผมประสงค์ให้ท่านทั้งหลายรู้จักมิสซิสกรีน” ครั้นแล้วก็แนะนำตัวมิสซิสกรีนแก่มิสซิสโจนส์และมิสซิสลอเรนส์ ทั้งนี้เพื่อมิให้มิสซิสกรีนมีทางพบกับใคร ๆ ก็ได้ มิสซิสกรีนจะพบแขกอื่นในระหว่างตอนเย็นวันนั้นต่อไป
- ๙. ตอนไหนการโค้งศีรษะคำนับเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

๓. การโค้งศีรษะค่านับเป็นการกระทำที่ถูกต้องเวลาแนะนำตัว หรือว่าเราโค้งศีรษะแก่คน
คุ้นเคยกันตามฉันทนทาง หรือว่าโค้งศีรษะเวลาที่ลาจากกัน

การแนะนำตัวบุคคลให้รู้จักกัน

จำเป็นใหม่ ที่จะต้องแนะนำตัวคนแปลกหน้าต่อคนบ๊วย ในโอกาสที่ไปเยี่ยม

ไม่จำเป็น ถ้าคนใช้โอกาสการหนัก เอาแต่พูดทำนองนี้กับพอ “ผมพามิสซิสวิลกินส์มาพบกับผมด้วย
เขาอยู่ที่เมืองนอริช” คนใช้ที่อาการหนักย่อมไม่มีใจจะตอบรับการแนะนำตัว

คนที่เพิ่งรู้จักกันครั้งแรกนั้น เราจะต้องพูดว่า “ก๊อบบาย” จะถูกต้องใหม่

ถูกต้องแล้วที่จะพูดว่า “ก๊อบบาย มิสซิสวิล” หรือพูดว่า “ผมหวังจะได้พบคุณอีก”

ข้อห้ามสืบประการในการแนะนำคนให้รู้จักกันมีอะไรบ้าง

อย่าใช้คำพูดแบบนี้ : “มิสเตอร์เบ็ค โปรดจับมือกับ มิสเตอร์ โจนส์”

(หมายเหตุ สำหรับเราเชื่อว่าไม่มีใครพูดอย่างนี้ แต่เราควรอธิบายว่าอย่าพูดว่า โปรด
สวัสดี กับคุณโจนส์ครับ

อย่าใช้คำพูดว่า “ผมใครให้คุณพบ หรือ ขอให้ผมแนะนำคุณให้รู้จักกับ มิสเตอร์โจนส์”

(หมายเหตุ วิธีแนะนำตัว ไม่ต้องพูดท้าวความว่าจะแนะนำใครกับใคร เพียงแต่ออกนาม
อย่าพูดชื่อรว ๆ อ้อมอ้อม แต่จงพูดให้ชัดคำ)

เวลาตอบรับการแนะนำ อย่าใช้คำพูดว่า “ยินดีที่รู้จักคุณ”

(หมายเหตุ พวกชาวอเมริกันมักจะใช้คำตอบแบบนี้ เราต้องอนุโลมตามกาลเทศะ)

อย่ากล่าวชานามของฝ่ายใด เวลาแนะนำตัวบุคคลสองคน

อย่าชักจูงการสนทนาที่ลึงกำเริบเพื่อแนะนำบุคคล

อย่าแนะนำบุคคลสองคน ถ้าคนใดคนหนึ่งทั้งสองคนนั้นกำลังจะลาท่านไปแล้ว

อย่าแนะนำสามีหรือภรรยาของเราแก่เพื่อนในระดับสังคมที่เหมือนกัน โดยเรียกว่า
“มิสเตอร์บราวน์” หรือ “มิสซิส บราวน์” จงเรียกชื่อตัวของสามีภรรยาเรา

(หมายเหตุ : อย่าใช้ชื่อสกุลอย่างที่เรียกชื่อคนอื่น)

อย่าแนะนำ ค็อกเตอร์ บราวน์ ว่ามิสเตอร์บราวน์

(หมายเหตุ อย่าลืมคำนำหน้าอันมีเกียรติของเขา)

อย่ากล่าวกับอีกฝ่ายหนึ่งว่าดังนี้ “ผมใครให้คุณพบกับเพื่อนของผม”

(หมายเหตุ คล้ายกับคุณดูว่า อีกฝ่ายหนึ่งไม่ใช่เพื่อน)

จำเป็นใหม่ที่จะใช้คำนำหน้าชื่อว่ามิสเตอร์, มิสซิส, และมิส ในการแนะนำตัวสมาชิกในครอบครัวของเราเอง

ไม่จำเป็นหรอก ทั้งตัวอย่างคำพูดดังนี้ “มิสซิสวุก คิดค้นใคร่ขอแนะนำสามีของคุณ จอน แก่คุณ” “หลุยส์ นี่คือ มิสเตอร์บราวน์” “มิสซิสโจนส์ คุณรู้จักคุณแม่ของคุณแล้วหรือยัง” “มิสซิสโจนส์ นี่คือลูกสาวของผม-ลูซิล” “มิสซิสโจนส์ นี่คือญาติของผม แจ็ก โรแลนด์”

จะเรียกนามและกล่าวแนะนำผู้เป็นนายแพทย์ เป็นผู้พิพากษา และเป็นผู้มีสมณศักดิ์บิชอปอย่างไรดี

(บิชอปเป็นสมณศักดิ์ของศาสนาโรมันแคทอลิก ความสูงศักดิ์ก็เห็นจะเทียบได้กับเจ้าคณะจังหวัดของพระไทยเรา)

ควรออกชื่อตำแหน่งของเขา อาทิเช่นกล่าวแนะนำว่า “ท่านผู้พิพากษา คอยน์ส์ ครัวบ์ ค็อกเตอร์ สมิธ”

- ด. เป็นการขอยืมตัวประเพณีใหม่ที่จะแนะนำตนเอง
- ด. ถูกดี ภายใต้เงื่อนไขบางประการ ถ้าคนแปลกหน้านั้นเป็นเพื่อนของเพื่อนของท่าน หรือ ถ้าเรามีเหตุผลดีที่จะแนะนำตัวเราให้เขารู้จัก ก็ไม่มีกฎเกณฑ์ข้อห้ามอันใด
- ด. เป็นการขอยืมตัวประเพณีหรือไม่ ที่จะทำเป็นไม่พูดกับคนที่เราพบ
- ด. ไม่ควรทำ ถ้าเราไม่ประสงค์จะพบกับคนที่เราไม่ประสงค์จะพบ ก็ย่อมทำได้เสมอที่จะไม่พบเขา แต่การมองหน้าเขาซึ่ง ๆ หน้าและไม่พูดจากับเขานั้น เป็นกิริยาหยาบมาก
- ด. มีกฎอะไรที่เกี่ยวกับการแนะนำคนให้รู้จักกัน
- ด. (ก) ออกชื่อให้ชัดเจน อาทิ เช่นพูดว่า “มิสเตอร์แฮนเกิล, มิสเตอร์แวนเคิน”

- (ข) แนะนำชายให้กับหญิง อาทิเช่นพูดว่า “มีสธอย ผมขอแนะนำ มีสเตอร์ แอ็คคัมส์
- (ค) แนะนำผู้มีอายุน้อยกว่า แก่ผู้มีอายุสูงกว่า อาทิเช่นพูดว่า “มีสธิส ฟุลเลอร์-มิลคิง”
- (ง) แนะนำคน ๆ เดียวต่อคนหมู่หนึ่ง อาทิเช่นพูดว่า “ผมขอแนะนำให้คุณทุกคนรู้จักกับจอนนี่ไจนส์”

๑. จะชอบด้วยประเพณีหรือไม่ ที่จะต้องอธิบายสักเล็กน้อยถึงบุคคลที่เราเพิ่งแนะนำให้รู้จักตัว
๓. อธิบายได้เวลาที่กล่าวแนะนำให้รู้จักกัน ซึ่งกันนับว่าเป็นวิธีที่ดีมากสำหรับหลีกเลี่ยงมิให้เกิดบรรยากาศตึงเครียด และช่วยบรรเทาความกระดากเกร็ง อากิเช่นพูดว่า “ผมขอแนะนำมีสธิสฟูลเลอร์มีสธิสฟูลเลอร์เป็นนักวิทยาศาสตร์และอยู่ที่ตำบลมิลคิงริค.”
๑. ในโอกาสที่มีคนจำนวนสิบสองคนหรือมากกว่านั้นอยู่ในห้อง ๆ หนึ่ง จำเป็นไหมที่จะต้องแนะนำตัวแขกคนหนึ่งแก่คนเหล่านั้นทุกคน ?
๓. ควรจะแนะนำตัวที่ละคนในกรณีที่จำนวนคนน้อยกว่าสิบสองคน แต่ถ้าเกินจำนวนนั้นก็แนะนำระหว่างตอนคำวั้นนั้นสักสองสามคน และให้แขกสนทนากับคนใดก็ตามใดโดยถือว่าภายใต้หลังคาบ้านของเราแล้วแขกทุกคนก็ได้รับการแนะนำตัวกันอยู่แล้วโดยปริยาย
๑. เมื่อเราไม่แน่ใจว่าเรารู้จักกัน ๆ หนึ่ง ซึ่งได้มาพูดคุย เราควรจะพูดจาเหมือนหนึ่งว่าเรารู้จักเขาไหม ?

ในกรณีส่วนใหญ่ก็ควร

๑. การแนะนำตัวผู้ที่เกี่ยวข้องกับเราทางกรรมสนั้นควรทำอย่างไรจึงจะถูกต้อง
๓. คนส่วนมากเขาไม่ชอบคำที่บอกว่าเกี่ยวข้องกับทางกรรม (ภาษาไทยเราใช้หลายคำ เช่น เขย สะใภ้ พ่อตา ฯลฯ) ไม่ว่าเขาจะรักใคร่บุคคลเหล่านั้นหรือไม่ประการใดก็ตาม วิธีที่ดีกว่าก็คือการใช้คำแสดงความเกี่ยวข้องในการแนะนำตัว คือพูดเสียว่า “มีสธิสมินเทอร์ นี่คือนุณแม่ของสามีของคุณ” หรือพูดว่า “มีสธิส รัสเซล นี่คือการบรรยายของบุตรของคุณชื่อ มาร์ธา” การแนะนำญาติก็กระทำอย่างเดียวกัน คำบอกฐานะความเป็นญาติก็พูดตาม

หลังชื่อ อาทิเช่นพูดว่า “มิตซึชิ บัทเลอร์ นี่คือลุงของผม มิสเตอร์ มัวร์ คุณลุงบ๊อบ มาจากเมือง เอकिनเบอเรอ”

๑. หนังสือแนะนำตัวบุคคลนั้น ควรจะเขียนอย่างไร และในโอกาสใด
๓. จดหมายแนะนำตัวมีความสองหรือสามวรรค บอกผู้รับจดหมายให้ทราบข้อเท็จจริงสองสามอย่างเกี่ยวกับบุคคลผู้ที่ถูกแนะนำตัว และอาจขอร้องให้ผู้รับจดหมายไปเยี่ยมเยียนผู้ที่แปลกหน้ามา จดหมายเมื่อเขียนเสร็จก็มอบแก่บุคคลที่จะออกเดินทางไป ผู้ที่ได้รับจดหมายแนะนำตัวโดยมารยาทอันดีงามแล้วก็ต้องตอบรับ เราไม่ควรจะขอจดหมายแนะนำตัวไม่ว่าเพราะเรื่องธุรกิจหรือการสังคม จดหมายชนิดนี้ผู้เขียนย่อมเป็นฝ่ายเสนอเขียนให้

ประเพณีทั่วไป สำหรับ ผู้ใหญ่ ชาย และหญิง

๑. เมื่อบุคคลใดคนหนึ่ง ได้บรรลุนิติภาวะหรือได้รับเกียรติอันใดคนหนึ่ง จำเป็นหรือไม่ที่เพื่อนรักจะต้องแสดงความรับรู้ความสำเร็จอันนั้น
๓. แนนอนละ การปฏิเสธไม่แสดงความรับรู้ คือการแสดงความริษยา หรือ ความขากมารยาทอันดีงาม ถ้าบุคคลผู้ได้รับเกียรติไม่อยู่ในที่นั้น เราก็ควรโทรศัพท์ หรือเขียนข้อความแสดงความยินดีส่งไปให้เขา
๑. มีวิธีจับมือกันซึ่งถูกวิธการใหม่
๓. มีแน่ เราควรที่จะจับมือแน่น การจับมือกันอย่างหลวม ๆ และไม่มีเรี่ยวแรงนั้นไม่ใช่วิธีที่ถูกต้องเลย
๑. การเยี่ยมเยียนครั้งแรก มีวิธีสามวิธี คืออะไรบ้าง
๓. คนที่อยู่ในสถานพำนักนานกว่าเป็นผู้ไปเยี่ยมผู้มาอยู่ใหม่ บุคคลที่เด่นในคำสนทนาดีกว่า ควรเป็นผู้ไปเยี่ยมก่อน ถ้าบุคคลสองคนมีอายุไล่เลี่ยและมีตำแหน่งหน้าที่เท่า ๆ กัน คนหนึ่งก็ย่อมอาจจะพูดกับอีกคนหนึ่งได้ว่า “ผมอยากให้คุณมาบ้านผม” หรือว่า “ผมอยากจะไปเยี่ยมคุณนะ”
๑. ใครควรจะเป็นผู้ชักทายก่อน เวลาที่ผู้ชายคนหนึ่งพบกับผู้หญิงคนหนึ่ง
๓. โดยประเพณีแล้ว ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายพูดก่อน

ก. เป็นการขอยืมมรรยาทใหม่ที่ขอยืมตอบบุคคลซึ่งท่านไม่รู้จัก

ค. การยืมน้อย ๆ ตอบหนี้ ถูกแล้ว เพราะบุคคลที่ได้รับการอบรมชั้นสูงมาย่อมแสดงความรู้จักมักคุ้นกันและกัน แต่การยืมเสีย และการพุกกับคนแปลกหน้านั้น เป็นสิ่งที่เขาไม่กระทำกันในวงสังคมชั้นดีที่สุด

ก. ข้อความสามประโยคที่ใช้ขอโทษนั้นคืออะไรบ้าง

ค. (ก) ผมเสียใจครับ (ข) ขอภัยท่านครับ (ค) ขอโทษครับ

ก. จำเป็นหรือไม่ที่จะต้องมองหน้าบุคคลเมื่อท่านกล่าวคำ “ขอบคุณ” หรือ เมื่อท่านจับมือแสดงความดีใจ

ค. แน่นอนละ การมองหน้าบุคคลตรง ๆ นั้นสุภาพและประทับใจเขามากกว่าจะมองไปทางอื่น

ก. ควรหรือไม่ที่หญิงแม่บ้านผู้จ้างหญิงรับใช้ในบ้าน จะแสดงความยกย่องหญิงรับใช้เหมือนกับคนอื่น ๆ

ค. ควรสิ การงานอาชีพของหญิงรับใช้นั้นเป็นงานที่มีเกียรติ และนายจ้างคนใด ๆ ก็ไม่ควรจะเอาเปรียบหญิงรับใช้ การลำเอียงไม่เที่ยงธรรม และหยาบคายต่อหญิงรับใช้นั้น ก็คือการเอาเปรียบบุคคลผู้ซึ่งต้องยอมรับคำคุกคามหรือมีละเมิดนั้นก็ต้องออกจากงาน

ก. เป็นการถูกต้องหรือไม่ที่เด็ก ๆ ไม่ว่าชายหรือหญิง ใช้คำสบถสาบาน หรือสำนวนโวหารตลาด ๆ

ค. ไม่ถูกต้อง ยังมีถ้อยคำอื่น ๆ ซึ่งแสดงความหมายได้ชัดกว่าคำตลาด การที่ใช้โวหารคำตลาดมากเกินไปนั้นแสดงว่าไม่สุภาพเรียบร้อย

ก. ถ้ามีใครกำลังเล่าเรื่องอะไรอยู่ ควรหรือไม่ที่คนหนึ่งจะแซงขัดขึ้นมา และพูดแก้ข้อผิดพลาดว่าช่วยเล่าเรื่องอันนั้น

ค. ไม่ควรทีเดียว ไม่มีอะไรที่จะนำโมโหเหมือนมีใครคนหนึ่งมาแซงขัดการเล่าเรื่อง เราจึงควรจะรอจนผู้เล่าเขาเล่าเรื่องนั้นจบลงแล้ว เมื่อมีอะไรจะต้องบอกแก้ที่สำคัญ จึงจะบอกแก้ การพูดแทรกแซงกลางเรื่องนั้นเป็นมารยาทที่หยาบ

การฉลองวันครบรอบ ๒๐๐ ปีแห่งการนำพิธีอุปสมบทจากประเทศไทย ไปลังกา

เมื่อกลางเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ข้าพเจ้ามีโชคอันประเสริฐได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนรัฐบาลไทยไปร่วมการฉลองวันครบรอบ ๒๐๐ ปีแห่งการนำพิธีอุปสมบทจากประเทศไทยไปยังลังกาประเทศ ตามคำเชิญของ พลม.ว. เอ. รัตนายากา รัฐมนตรีว่าการมหาดไทยของลังกาผู้เป็นประธานแห่งเวฬุวิทาสังฆราชสันติสภา ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ที่ได้รับแต่งตั้งขึ้นเพื่อจัดงานนี้

นายคี.พี. ไซยาเสการา เลขาธิการกิตติมศักดิ์ของสภา เป็นผู้ให้การต้อนรับข้าพเจ้าด้วยตนเองและเป็นผู้พาข้าพเจ้าไปสุพิธีการและไปยังที่อื่น ๆ ตามที่ทางการตระเตรียมไว้ เช่น ไปเยี่ยมวัดวาอารามและสำนักศึกษาบางแห่งในกรุงโคลัมโบ ซึ่งเป็นนครหลวงปัจจุบัน และนครแกนดี้ ซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่า เป็นต้น

ณ กรุงโคลัมโบ ข้าพเจ้ามีโอกาสดำเนินพบกับพระมหาชุตยัคคี (ส่วนแก้วคัมภีรธาตุพระนร) ที่ธรรมทูตวิทยาลัย อันเป็นที่ ๆ ท่านกำลังศึกษาอยู่ และได้ทราบว่ามีพระภิกษุไทยอีกรูปหนึ่งกำลังศึกษาอยู่ที่ลังกา คือพระมหาประสิทธิ์ กิตติสิทธโร (ดูเหมือนสำนักวัชรเบญจมนพิตร์) ข้าพเจ้าก็ไปพบท่านและเล่าถึงงานฉลองเกี่ยวกับพุทธศาสนาและเกี่ยวกับประเทศไทยโดยตรงนั้นให้พระไทยทั้งสองทราบ ทั้งข้าพเจ้าได้ชักชวนใจของนิมนต์พระไทยทั้ง ๒ รูปนี้ไปร่วมพิธีใหญ่ คือการอุปสมบทพระลังกาทั่วคัมภีรวิทาวาร อันเป็นวัดที่สังฆราชสงฆ์นคร สังฆราชองค์สุดท้ายของสิงหลได้เข้าสู่พิธีอุปสมบทเมื่อ ๒๐๐ ปีมาแล้ว โดย “ความช่วยเหลือทางเทคนิค” ของประเทศไทย ซึ่งส่งคณะทูตประกอบด้วยทูตพลเรือนและพระสงฆ์ไปช่วยประกอบพิธีอุปสมบทนั้น เพราะระหว่างนั้นไม่มีพระภิกษุลังกาที่ใ้อุปสมบทเป็นภิกษุโดยถูกต้องแล้วถึง ๕ รูปครบคณะที่จะประกอบพิธีอุปสมบทให้ท่านเลวธรรมังกรได้

ข้อที่น่าปลื้มใจคือ เวฬุวิทาสังฆราชสันติสภาซึ่งได้ตั้งขึ้นเฉพาะกาลเพื่องานฉลองนี้ ได้มีมติขอให้รัฐบาลไทยและสมเด็จพระสังฆราช ส่งผู้แทนไปในงานฉลองครบ

“เวลวิตา” ^{๕๗} เป็นชื่อหมู่บ้าน (ห่างจากตัวเมืองแกลง ๑๕ ไมล์) อันเป็นที่เกิดของสรณังกรสังฆราช ขณะนั้นบ้านเกิดของท่านก็ยังอยู่ และเมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยมบ้านนั้น นาย พ.บี. เวลวิตา ผู้สืบสกุลที่ยังมีชีวิตอยู่ของท่านสังฆราชได้มอบคำภีร์โบราณให้ข้าพเจ้าไว้คำภีร์หนึ่ง ซึ่งต่อมามีพระไทยในกรุงเทพฯ สนใจขอยืมไปศึกษาดูและเล่าว่ามีตำรับยาโบราณอยู่ด้วย ข้าพเจ้าขอถือโอกาสขอบคุณท่าน พ.บี.เวลวิตาอีกครั้งหนึ่ง ณ ที่น

รัฐมนตรีว่าการมหาดไทยของลังกาเป็นแม่งานของการฉลอง ^{๕๘} และโดยที่งานฉลอง ^{๕๙} เกี่ยวพันกับประเทศไทยเท่านั้นผู้แทนไทยจึงเป็นแขกผู้มีเกียรติของรัฐบาลลังกา ข้าพเจ้าถือว่าเป็นนิมิตอันดีที่ในระหว่างไปเยี่ยมที่ต่าง ๆ ก่อนไปในพิธีอุปสมบทนั้นได้พบพระมหาศกัฏฐกับพระมหาประสิทธิ์จากประเทศไทยเช่นนั้น เพราะดูเหมือนผู้จัดงานฉลองนี้จะอยากได้ผู้แทนที่เป็นพระภิกษุไทยมาด้วยอย่างยิ่งทีเดียวโดยเหตุที่พระภิกษุไทยมีส่วนสำคัญที่ทำให้สังฆราชสรณังกรสามารถอุปสมบทได้ ข้าพเจ้ารู้สึกสามัญสำนึกของข้าพเจ้าชักนำโดยถูกทางให้ข้าพเจ้านิมนต์พระภิกษุไทยทั้งสองรูปนั้น ให้เข้าร่วมในพิธีด้วย ^{๖๐} ที่ขณะนั้นข้าพเจ้ายังไม่ทราบเรื่องเดียวว่าการฉลอง ^{๖๑} นี้ประวัติ และความ เป็นมา อย่างไร.

เนื่องจากข้าพเจ้าเป็นผู้แทนคนเดียวที่มาจากต่างประเทศ และนัยว่ามีความสำคัญเกี่ยวกับงานฉลอง ^{๖๒} นั้นมาก นายค.บี. ไชยะเสการาจึงได้อุทิศเวลาเกือบทั้งหมดเป็น มักคุเทศก์ที่ให้บริการแก่ข้าพเจ้าอย่างสมควรได้รับความชอบใจยิ่ง

ความจริงงานฉลอง ^{๖๓} นี้เท่ากับเป็นการสวดสังฆราชสรณังกรไปด้วย โดยชาวพุทธถือว่าสังฆราช ^{๖๔} เป็นผู้เชิดชูพระพุทธศาสนาในลังกาให้พ้นจากการเสื่อมและดับสูญไป ^{๖๕} ทั้งนี้เพราะเมื่อสังฆราชสรณังกรยังเป็นสามเณรอยู่ และมีอายุครบอุปสมบทแล้วนั้น พุทธศาสนากำลังเสื่อม และศีลธรรมของประชาชนทั่วไปก็มีระดับต่ำมาก เป็นผลจากวิกฤตการณ์ที่ได้เข้ามาสู่ลังกาคือผลที่ลังกาถูกทั้งโปรตุเกสและฮอลันดาเข้ายึดพา พระพุทธศาสนาที่พลอยถูกเบียดเบียนเพราะชาวต่างประเทศที่มามีอำนาจอยู่นั้นก็ย่อมคิดว่าศาสนาของเขาดีและต้องการให้ชาวสิงหลหันเข้าถือศาสนาคริสต์ถึงกับในที่สุดก็ใช้วิธีบังคับให้เปลี่ยนศาสนาทีเดียวโดยมีคำหนึ่งถึงการเลื่อมใสศรัทธา ยังผลให้เกิดความ “หน้า

ให้วัดหลังลอก” และความไม่มีศัสตมิตย้านาประการ พระสงฆ์สามเณรในพุทธศาสนา ก็พลอยบั่นบั่น การศึกษาธรรมวินัยถูกระทบกระเทือน เมื่อศีลธรรมประจำชาติเสื่อม แม้พระสงฆ์สามเณรผู้ถือธรรมวินัยก็พลอยลดถอยความตั้งมั่นและเคร่งครัดใน ศาสนกิจไปด้วย ทำให้เป็นที่กุกกักแคลนของหมู่ชน สังฆราชสงฆ์จึงเกรงใจที่เป็นผู้ พยายามฟื้นฟูความเลื่อมใสในพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์จนเป็นผลสำเร็จ ยังให้พระ พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้นสู่ระดับเดิม

ในขณะที่พระศาสนาเสื่อมโทรมนั้นถึงกับไม่สามารถจะหาพระภิกษุสังฆทัตได้ อุปสมบทเป็นภิกษุโดยถูกต้องแล้วได้ถึง ๕ รูปเพื่อประกอบพิธีอุปสมบทให้ท่านสงฆ์กร ซึ่งเป็นสามเณรอยู่ และอายุครบที่จะอุปสมบทได้แล้ว ความมุ่งหวังอันสำคัญของท่าน เณรสงฆ์กรในขณะนั้นประการหนึ่งก็จะต้องกลับให้สามารถทำอุปสมบทท่านขึ้นอีก ให้จนได้ จึงได้มีการสืบหาว่ามีประเทศใดที่พระพุทธานุศาสนากำลังรุ่งเรือง และที่จะพอ ส่งพระภิกษุไปช่วยประกอบพิธีอุปสมบท ณ สิงหลประเทศได้

วิธีสืบหานั้นได้กระทำโดยแต่งตั้งนายทหารซอลันดาผู้หนึ่งให้ไปสืบทางหมู่เกาะ อินเดียนตะวันออก บันทึกของนายทหารผู้นี้มีข้อความที่น่าสนใจเกี่ยวกับประเทศไทยมาก เช่น เมื่อไปถึงประเทศไทยนั้น พระมหากษัตริย์ไทยมีพระชนมายุได้ ๔๕ พรรษา พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะพะเนาะบางประเทศและพระศาสนาให้รุ่งเรืองถาวร ไม่ สิ้นพระทัยในการรณรงค์สงคราม มีพระศิริโฉมงามมาก พระอักรมเหสีมีพระชนม์ราว

กำหนดว่าท่านเกิดในปีพุทธศักราช ๒๒๔๐ ครั้นเมื่อมีอายุได้ ๑๖ ปี บรรพชาเป็นสามเณร และ โดยที่เกตุมีความรู้สึกแค้นเคืองในศาสนาเสื่อมโทรมแห่งศาสนา จึงได้พยายามศึกษาเล่าเรียนด้วยตนเองเป็น ส่วนใหญ่ หมายว่าเมื่อเจริญวัยโตพอไปขอเรียนด้วย แต่เนื่องจากผู้ผู้วิจารณ์ในองค์ฯ ขณะนั้นหาพยานได้ยาก จึงไม่ผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้ท่านสงฆ์กรได้สมประสงค์ตามปรารถนา ท่านเลยต้องขวนขวายหาความรู้ใส่ตนเอง จนรู้พระธรรมและภาษาบาลีสันสกฤตเป็นอย่างดี ถึงกับพระเจ้าแผ่นดินเคยมีเกล้าไปเทศน์อวดแขกเมือง และ ท่านก็แต่งหนังสือพระศาสนาออกให้ถวายพระเจ้าแผ่นดิน ทั้งได้ส่งสอนศิษย์ทั้งที่เป็นภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์จนขึ้น ชื่อลือชาเป็นที่ยอมรับนับถือทั่วไป

เมื่อได้รับกรอุปสมบทอย่างถูกต้องโดยความร่วมมือของพระมหากษัตริย์ไทย และสมณฑลไทยนั้น ท่านสงฆ์กรมีอายุถึง ๔๕ ปี ท่านบั้นชราเมื่ออายุได้ ๘๐ ปี

๒๘ คัฏฐกพิเศษนั้นได้รับพระราชทานของขวัญอันมีค่านาชนิกและ ดิฉินในการได้มี โอกาสเห็นช้างเผือกของหลวง ซึ่งมีผู้นำอาหารใส่ภาชนะทองไปให้

อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏว่าเมื่อคัฏฐกพิเศษได้กลับมาถวายรายงานต่อพระเจ้าแผ่นดิน ถึงแก่แล้ว ได้มีพระราชดำริ หรือ ทรงโปรดฯ อย่างไร ทั้งนี้อาจจะเป็นด้วย เหตุการณ์บ้านเมืองยังไม่อำนวย หรือยังไม่ทรงสนพระทัยเห็นควรที่จะดำเนินการอย่าง ไรต่อไปก็ได้

พระเจ้าแผ่นดินทรงสั่งให้แห่งลังกาสรณคร เมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๖/๒ แต่ทั้ง ๆ ที่ได้ทรง เลื่อนใสในความรู้ความสามารถของท่านสรณกร ๆ ก็มิได้รับพระราชทานสิ่งที่เป็นเยื่อข ปรารถนา คือการขอพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศมาเพื่อประกอบเป็นองค์คณะ ที่สามารถทำพิธีอุปสมบทให้ผู้นับถือศาสนาพุทธในประเทศสยามได้ (ซึ่งรวมทั้งท่านสรณกรเอง ซึ่งเมื่ออายุครบอุปสมบทแล้วก็ยังอุปสมบทไม่ได้ จึงมีชื่อ ว่าเป็นสามเณรเท่านั้น)

ครั้นเมื่อพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ ทรงขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าแผ่นดินทรงสั่งให้ ก็ได้มีการพยายามขอพระภิกษุจากต่างประเทศไปสอนและกระทำพิธีอุปสมบทให้ชาวลัง กาถึงความปรารถนาอันยิ่งใหญของท่านสรณกร

ได้มีการแต่งตั้งคณะทูตไปยังหมู่เกาะอินเดียตะวันออกเพื่อการนี้ แต่เคราะห์ร้าย ที่คณะทูตต้องมอดเป็นไป คือเรือที่โดยสารไปได้เกยตื้นและอัปปางลงที่ฝั่งทะเลของ ประเทศพม่าใกล้เมืองมะริด มีผู้รอดชีวิตเพียง ๔ คน ซึ่งลงเรือเล็ดขึ้นฝั่งไปได้และเดิน ทางต่อไปถึงกรุงหงสาวดี แต่เคราะห์ร้ายไม่มาเพียงครึ่งเดียว ผู้ที่รอดชีวิตมาได้ นั้น กลับต้องประสบกับโจรกรรมเป็นซ้ำสอง ตัวก็ได้รับบาดเจ็บ แต่ยังไม่เข้าขาศาสนา ยังมี คนพื้นเมืองช่วยเหลือรักษาพยาบาลจนสามารถกลับไปกรุงแอกันได้

ความผิดหวังนั้นแล้วหนละนั้น เสมือนเป็นการทดลองความแน่วแน่ว่าศรัทธา ปสาธของท่านสรณกร ซึ่งมิได้ย่อหย่อนถอยในความปรารถนาเดิม ที่จะให้มีการ อุปสมบทที่ถูกต้องในลังกาทวีป เพื่อต่อไปพระภิกษุลังกาที่ได้อุปสมบทโดยถูกต้องแล้ว จะได้นำพิธีอุปสมบทไปเองโดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยต่างประเทศต่อไปฝ่ายพวกศิษยานุศิษย์ ของท่านก็โรงเรียนสนับสนุนพระอาจารย์อย่างเต็มที่ด้วยความจริงรักภักดี จนในที่สุด

ท่านสรณังกรก็ประสบความสำเร็จสมหวังดังตั้งใจ โดยพระเจ้าศรีวิชัยราชสิงห์ทรงโปรดให้ส่งคณะทูตอีกคณะหนึ่งไปยังประเทศไทย

คราวนี้การเดินทางของคณะทูตลังกาได้ถึงที่หมายโดยตลอดรอดฝั่ง แต่ถึงกระนั้นความสำเร็จสมบูรณ์ก็ยังไม่เกิดขึ้นไม่ โดยเหตุที่พระเจ้ากรุงสิงหลได้เสด็จสวรรคตไปเสียในระหว่างที่พระภิกษุสงฆ์ที่พระเจ้าแผ่นดินไทยได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ส่งไปลังกาตามคำขอของพระเจ้ากรุงสิงหลแล้วยังมิได้ออกเดินทางไปจากประเทศไทย เช่นนี้พระเจ้าแผ่นดินไทยจึงจำต้องมีรับสั่งให้หยุดยั้งการส่งพระสงฆ์ไทยไปลังกาไว้พลางก่อน จนกว่าจะทรงทราบพระราชอัธยาศัย และ พระราชดำริของพระเจ้าแผ่นดินลังกาองค์ใหม่ คือพระเจ้ากัรติศรราชสิงห์ ซึ่งเสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. ๒๒๕๐

คณะทูตลังกาจึงต้องเดินทางกลับประเทศ โดยมีได้มีพระสงฆ์ไทยไปในคณะด้วย และได้กลับไปอย่างโชคร้ายเป็นที่ยิ่ง กล่าวคือ คนในคณะทูตถึงแก่กรรมหมดเหลือแต่เจ้าหน้าที่ชั้นหัวหน้าผู้เดียวเท่านั้นที่รอดกลับไปตามบุญได้

เคราะห์ที่พระเจ้ากัรติศรราชสิงห์กษัตริย์องค์ใหม่ของลังกา ทรงเอาพระทัยใส่ต่อการศาสนา จึงได้ทรงบันทาลให้ความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ของท่านสรณังกรสำเร็จสมประสงค์ลงเป็นที่สุด แต่เหมือนกับรักแท้ต้องประสบวาทนาม ฉะนั้นโอกาสความสำเร็จตามความประสงค์ของท่านสรณังกรได้มีอุปสรรคขัดขวางทางกันอีกไม่น้อย คงจะได้เห็นกันต่อไป

พระเจ้ากัรติศรราชสิงห์ (ราชาภิเษก ค.ศ. ๑๗๔๗) ทรงอนุวรรตน์ตามความตั้งใจอันดีของท่านสรณังกรโดยได้ทรงโปรดให้ส่งคณะทูตลังกาไปยังกรุงศรีอยุธยา ราชธานีเพื่อทูลขอพระภิกษุไทยให้ไปประกอบพิธีอุปสมบท ณ ลังกาทวีป พระเจ้าแผ่นดินไทยในขณะนั้นก็ทรงสนองรับความปรารถนาดีของกษัตริย์สิงหล โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระอุปาสีนาคณะสงฆ์ไปกรุงแกนต์พร้อมด้วยข้าราชการพลเรือนประกอบเป็นคณะทูต นำพิธีอุปสมบทจากไทยไปยังแคว้นสิงหลตามที่พระเจ้าแผ่นดินสิงหลทูลขอ ตามรายงานปรากฏว่าได้มีพิธีส่งคณะทูตเป็นการเอิกเกริกและคณะทูตของฝ่ายลังกากับคณะทูตไทยได้ลงเรือจากกรุงศรีอยุธยาไปด้วยกัน พร้อมด้วยของอันมีค่าซึ่งพระเจ้าแผ่นดินไทยทรงโปรดให้นำไปถวายกษัตริย์สิงหล

67 7. 11. 77

[illegible]

๑. ชื่อเมืองว่า King Dhammika ซึ่งแปลว่า
 ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

ข้าพเจ้าขอโอกาสทอดเกียรติคุณฯ หลวงวิจิตรวาทการไว้ ณ ที่นี้ด้วย หวังว่าข้าพเจ้ามีบุญ
ได้รู้จักท่านไม่ว่าอนาคตใดเห็นความสอดคล้องวิริยะ และความรอบรู้ในด้านประวัติศาสตร์ พหุศาสตร์ การเทศ

แต่ประวัติการนำพิธีอุปสมบทไปลังกานี้ยังกับเป็นเรื่องผจญภัยในหนังสืออ่านเล่น แม้เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างดูเหมือนจะเรียบร้อยราบรื่น แต่ส่งกศีกัสสทธิเบ็องบงกัังจะบังเภาลให้นั้นเป็นไปเสียอีก ชรอยจะให้รู้ว่าสิ่งที่ได้มาด้วยความยากเย็นแสนเข็ญย่อมเป็นสิ่งที่พึงจกจำและหวงแหน ฉะนั้นชาวพุทธแห่งลังกาที่วิปิงจึงถือว่าการนำพิธีอุปสมบทมาจากประเทศไทยนี้เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง ถึงกับจัดให้มีการฉลองวันครบรอบ ๒๐๐ ปี ที่เวียนมาบรรจบขึ้นอย่างเป็นทางการใหญ่ (แต่ทางประเทศไทยคงมีน้อยคนที่รู้ถึงเรื่องนี้ หรือผู้ที่เคยอ่านประวัติศาสตร์มาก็กลืมไป ไม่มีใครสอนว่าควรจำไว้เป็นสำคัญ)

ก่อนที่พระสงฆ์ไทยจะได้ไปถึงลังกาโดยตลอดครึ่ง ปรากฏว่าในคราวออกเดินทางก่อนครั้งสุดท้ายนี้ทุกฝ่ายสิ่งหลที่มาราบบังคมทูลขอพระภิกษุไทยไปนั้นคนหนึ่งได้ถึงแก่กรรมลงระหว่างทาง (นับว่าที่ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการนี่เอง) แล้วได้ทำการฌาปนกิจศพที่นั่น แล้วจึงไต่ออกเรือต่อไป ขณะนั้นนัยว่ากระหว่างเดือนพฤศจิกายน ธันวาคม

ครั้นออกเรือไปได้อีก ๖ วัน เรือลำหนึ่งก็เกิดวุ่น จนกระทั่งถึงตองโยน

การประพันธ์ ฯลฯ ของท่านอย่างไม่ต้องสงสัยเลยว่าท่านเป็นอัจฉริยบุรุษผู้หนึ่งโดยแท้

นอกจากความกรุณาในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเห็นควรบันทึกเป็นอนุสรณ์ไว้ด้วยว่าทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าไม่รู้สึกว่าจะทำได้เท่าไรเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนไร้ประโยชน์อย่างไร ท่านก็เป็นผู้ที่หนักถึงข้าพเจ้าเป็นคนแรก ๆ คนหนึ่ง เมื่อท่านมาส่วนสำคัญในการปฏิวัติ เมื่อปี ๒๔๐๑ และได้เรียกคว้ข้าพเจ้าให้เข้าร่วมงานกับท่านและให้มีโอกาสรู้จักโดยใกล้ชิดกับท่านจอมพลสุภค ษณะรัชค หลเอกประกาศ จารุเสถียร ท่านรัฐมนตรีทวี แรงจำ และฉวีสุนทรสารทุด ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่ข้าพเจ้าภูมิใจที่ได้รับไว้ และจะลืมเสียมิได้ ซึ่งความกรุณาปรวดีของท่าน ๑ หอวงจิตรวาทการที่ม้ต่อข้าพเจ้าในข้อนี้และข้ออื่น ๆ เมื่อท่านถึงอนิจกรรมข้าพเจ้าอยู่เสีย ณ ต่างประเทศ จึงไม่มีโอกาสได้สคคคุดเจามความดีของท่านเลย

ของที่บรรพบุรุษทิ้งทะเลไปและต้องเหเข้าหาเมืองท่าที่ใกล้ที่สุด ใช้เวลาประกอบตัวไปอีก ๑๐ วันจึงมองเห็นฝั่ง พอเข้าไปถึงปากน้ำนครศรีธรรมราชเรือที่ว่างก็จมพอสัก แต่ผู้โดยสารไม่มีใครเป็นอันตราย

คณะทูตเมื่อขึ้นบกแล้วก็ต้องพำนักอยู่ที่นครศรีธรรมราชระหว่างที่เจ้าเมืองนครมีไปบอกไปยังกรุงศรีอยุธยาราชธานี ในจดหมายเหทุกล่าวไว้อย่างละเอียดว่าเป็นเวลาเดือนครึ่งต่อมาพระเจ้าแผ่นดินสยามจึงได้ทรงทราบข่าวร้ายนี้ และได้มีรับสั่งให้เจ้าหน้าทีเมืองนครซ่อมแซมเรือที่ชำรุดแล้วเชิญคณะทูตกลับไปกรุงศรีอยุธยาโดยใช้เรือที่ซ่อมทีแล้วนั้นเป็นยานพาหนะไป

การเดินทางครั้งนี้ปรากฏว่ากินเวลา ๒๐ วันจึงถึงปากน้ำจากเมืองนครศรีธรรมราช ปรากฏตามบันทึกว่ามีข้าราชการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเชิญพระราชสาส์นมาที่ปากน้ำ มีรับสั่งแสดงความเสียพระทัยในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและทรงปลอบโยนคณะทูตมิให้ท้อถอย

จากปากน้ำคณะทูตได้รับการต้อนรับและนำกลับกรุงศรีอยุธยาอย่างเอิกเกริก กอปรด้วยพิธีการ เมื่อถึงราชธานีแล้วพระเจ้าอยู่หัวก็มีพระราชดำริจะให้เดินทางโดยทรงบกไปยังเมืองมะริดก่อน แล้วจะไ้ลงเรือต่อไปยังประเทศลังกา

แต่โชคร้ายช่างตามมาติด ๆ กันทีเหลือเกิน ! อุปสรรคหน้าใหม่ที่จะขัดขวางการเดินทางของคณะทูตต่อไปก็คือ เมื่อคณะทูตพร้อมที่จะออกเดินทางอีกครั้งหนึ่งแล้ว ก็บังเอิญมีข่าวว่าได้เกิดพายุอย่างแรงเหนืออ่าวเบงกอล ทำความเสียหายและอันตรายให้แก่การเดินทางเรือ ณ ที่นั้นเป็นอันมาก เรือหลวง (ของไทย) ลำหนึ่ง ซึ่งนัยว่าบรรทุกช้างจากประเทศไทยจะไปอินเดีย ก็ถูกพายุอัปปางลง นอกจากนี้ จากเมืองมะริดก็มีข่าวมาว่าเรือของรัฐบาลไทยไทยไปสี่ลำ พระเจ้าแผ่นดินไทยก็ทรงมีเรื่องต้องเสียพระทัยในการสูญเสียบางอย่าง เหตุการณ์ทั้งมวลนี้ทำให้พระองค์ไม่มีพระทัยที่จะทรงเป็นธุระ

จัดให้พระภิกษุและคณะทูตได้เดินทางไปลังกาโดยทันที ตามเรื่องราวทางลังกามีว่า
หัวหน้าสมณะทูตสิงหลถึงกับต้องทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือเตือน !

เมื่อสิ้นเคราะห์แล้วก็ย่อมเริ่มคืบข้างเป็นธรรมดา ต่อมาเผอิญมีเรือพาณิชย์ชอลันคา
ลำหนึ่งแล่นมาสู่ลำน้าเจ้าพระยา มีหน้าชาเป็นเรือใหม่เยี่ยมอันสามารถขบปัญหาเรื่อง
ยวดยานที่จะนำสมณะทูตไปสู่ดินแดนโพ้นทะเล ซึ่งกำลังรอกอวยด้วยความกระวนกระวาย
ที่จะให้พระไทยมาช่วยปฏิสังขรสถาปนาศาสนาโดยเร็วพลันให้ได้

เรือชอลันคาซึ่งเสมือนสวรรค์ส่งมาให้^๕ ชื่อเรือ “เซซิล” และกับตันเรือก็
ยินดีรับคณะทูตไทย-สิงหลไปกับเรือ และได้ออกเดินทางในตอนต้นปี (ระหว่างเดือน
มกราคม-กุมภาพันธ์) ไปถึงอ่าวเมืองปัตตาเวียระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม

ที่ปัตตาเวีย ผู้สำเร็จราชการชอลันคาได้จัดให้เรืออีกลำหนึ่งเป็นพาหนะ พาคณะ
ทูตไปจนถึงเกาะลังกาโดยใช้เวลาเดินทางเจ็ดสัปดาห์ ถึงเมืองทริโคมาตีราวกลางปี คือ
ระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน นับตั้งแต่คณะทูตสิงหลออกเดินทางจากประเทศ
ของตนเพื่อไปขอพระไทยมาช่วยทำพิธีอุปสมบท^๖ จนถึงได้มาสำเร็จสมประสงค์ ใช้เวลา
กว่าสองปีครึ่ง

พระภิกษุไทยที่ไปลังกานั้น^๗ว่ามีถึง ๒๕ รูป โดยมีพระอุปาสีและพระอารยมี^๘
เป็นหัวหน้าคณะ ทูตฝ่ายพลเรือนประกอบด้วยบุคคล ๕ ท่านนอกจากนั้นยังมีเลขานุการ
แพทย์และคนติดตามเป็นจำนวนมาก ซึ่งคงรวมทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เป็น “ลูกศิษย์พระ” ด้วย

ทางลังกาก็ย่อมมีการตื่นเต้นและปิติยินดีอย่างไม่มีปัญหา เมื่อคณะทูตไปถึง
กษัตริย์สิงหลได้โปรดให้เจ้าหน้าที่ไปต้อนรับและนำคณะทูตไปยังกรุงแกนดี้ ฝ่ายคณะ
สงฆ์ก็มีผู้แทนชั้นหัวหน้าไปรับรวบทั้งท่านสรณังกรด้วย พระเจ้าแผ่นดินเองก็เสด็จออก

รับคณะทูต ซึ่งได้รับการแต่งตั้งไปตามถนนในนครหลวงจนกระทั่งถึงวัดมลาวัตคาอันเป็นที่ๆ ได้เตรียมไว้ให้พระไทยอยู่ ส่วนคณะทูตพลเรือนก็ได้รับการต้อนรับอย่างสมเกียรติและมีที่อยู่ค้างหาก

สำหรับพิธีอุปสมบทอันเป็นจุดหมายปลายทางนั้น ทางฝ่ายไทยก็ได้เสียเวลาชกช้า ในวันเพ็ญเดือนกรกฎาคมปีนั้นเองก็ได้กระทำพิธีอุปสมบทให้ท่านสรณังกรและภิกษุสังฆทัตที่มีชื่ออีกห้ารูป

พิธีศาสนานี้เสมือนเป็นสัญญาณว่าเป็นศักราชใหม่ของพุทธศาสนาแล้ว และด้วยความคิดริเริ่มและความบากบั่นของท่านสรณังกรทั้งพระและภุชงค์ทั้งหลายที่ได้เห็นยุคใหม่อันบริสุทธิ์และเข้มแข็ง ความเสื่อมของพระศาสนาก็สลายตัวไป กลับมีการฟื้นฟูขึ้นทั้งในหมู่ภุชงค์และบรรพชิต คือบรรพชิตก็กระทำตัวให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ภุชงค์ก็กลับเลื่อมใสในบรรพชิตยุคใหม่นี้ ทำให้ลังกาคลับขึ้นเป็นเมืองพระพุทธศาสนาตามเดิม และชาวลังกาที่ระลึกถึงคุณของประเทศไทยที่มีส่วนสำคัญทำให้ไปสู่สถานภาพเช่นนี้ก็ได้

ตามประวัติกล่าวว่าคณะทูตไทยครั้งนั้น ได้อยู่ต่อไปในลังกาอีกหลายปีหลังจากที่ได้อุปสมบทให้ท่านสรณังกรแล้วจนกระทั่งมีการส่งสมณทูตจากประเทศไทยไปลังกาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีพระวิสุทธาจารย์ (เขียนตามพื้นเรียกว่าคงโกลีเคียง) เป็นหัวหน้าคณะ เพื่อไปช่วยแนะนำในศาสนปฏิบัติบางอย่าง

ในวันครบรอบ ๒๐๐ ปี แห่งการอุปสมบทท่านสรณังกรโดยพระไทยไปช่วยทำพิธีให้เน้น ก็มีพิธีอุปสมบทพระรูปหนึ่งทั่ววัดมลาวัตคา ณ ที่เดียวกับที่ท่านสรณังกรได้เข้าทำพิธีอุปสมบทนั่นเอง และการมีพระไทยไปอยู่ด้วย ณ ที่นั้น คือ พระมหาสุคุตัก

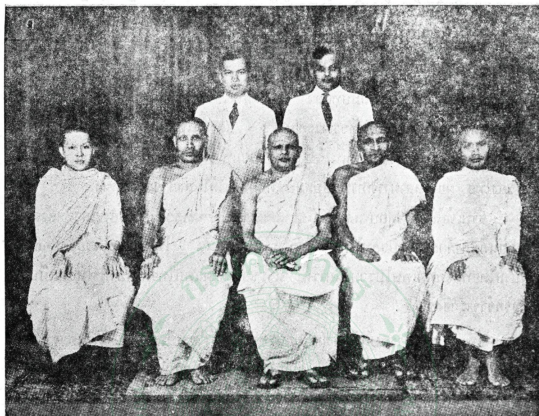
และมหาประสิทธิที่ข้าพเจ้าขอมิแพ้ไป ก็เป็นที่ตกใจของฝ่ายลังกาเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีพุทธพิเศษจากไทยไป พร้อมด้วยพระภิกษุไทยด้วย ก็ทำให้การที่มีผู้แทนไทยไปนั้น บรรดาผู้ยังขึ้นกว่าไม่มีสงฆ์ไทยไปร่วมอยู่ด้วย

หลังจากได้ทำพิธีอุปสมบทแล้ว พระมหาเถระของลังการูปหนึ่งก็ได้กล่าวแก่ส่วนกุศลให้ไปถึงผู้ที่มีส่วนปฏิสังขรพระศาสนา และจัดให้เกิดทำพิธีอุปสมบทขึ้นในลังกาอีกได้เมื่อสองศตวรรษโพ้นนั้น ซึ่งได้ระบวมทั้งพระมหากษัตริย์ และพระสังฆราชของไทย ผู้ยังให้สามารถทำพิธีอุปสมบทที่ถูกต้องได้ในลังกาอีกครั้งหนึ่ง

ข้าพเจ้าได้กล่าวตอบ แล้วนายไชยาเสการา ในฐานะเลขาธิการของเวลิตาสังฆราชสันติศึกษา กล่าวสรุปขอบใจผู้ที่มาร่วมพิธีในโอกาสนั้น โดยเฉพาะได้ขอบขอบคุณรัฐบาลไทยที่ส่งพุทธพิเศษไปร่วมในการนี้ และขอบคุณผู้แทนไทยที่ได้มาทำให้งานเป็นที่พึงจกอาจารย์ขึ้น

ข้าพเจ้าไม่สามารถบันทึกถึงการต้อนรับที่ข้าพเจ้าได้รับในที่ต่าง ๆ นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นให้หมดได้ ท่านนายกเทศมนตรีนครแกนต์ และเจ้าอาวาส รวมทั้งภิกษุสงฆ์ของวัดวาอารามที่ข้าพเจ้าได้ไปนมัสการ ได้ให้เกียรติและความเป็นกันเองแก่ข้าพเจ้าอย่างรู้สึกประทับใจไม่มีวันลืม ราษฎรชาวลังกาที่อุตสาหะเดินทางไกล ๆ จากหมู่บ้านเพื่อต้อนรับและฟังคำปราศรัยของข้าพเจ้า ได้ทำให้ข้าพเจ้าตื่นตัวขึ้นยิ่งนัก จำได้ว่าในการต้อนรับแห่งหนึ่งข้าพเจ้าได้บรรยายความรู้สึกที่แท้จริงออกไปว่า "นี่เป็นโอกาสที่ข้าพเจ้ามีความสุขที่สุดโอกาสหนึ่งในชีวิต" ข้าพเจ้าสามารถตอบแทนความกรุณาปรานีของบุคคลทั้งหลายเหล่านั้นได้แก่ด้วยการแผ่ส่วนกุศลที่ได้รับไปให้เขาเหล่านั้นด้วยเท่านั้น.

ภาพถ่ายแสดงผู้เขียนกับ นายไชยาเสการา พร้อมด้วยภิกษุลังกาและไทย (จากซ้ายไปขวา) พระมหาประสิทธิ์ ท่านอสารณะสารณะสรณังกร ท่านอมุน กามะศรี ราชครู ท่านยติกัมมเนวิมลนานะ (มหาเถระแห่งสยามนิกายของลังกาทั้งสามท่าน) กับ พระมหาชุกกั

หอสมุดแห่งชาติ วิชาานกรราชสันา

คำบอกแก่

ในรายชื่อบุคริคาพระอรรควิชรุสุธี (หน้า ๑๘ ของหนังสือนี้) ได้พิมพ์ตกไป ๑ ชื่อ คือ คุณสมานจิต อิศรภักดี ซึ่งเมื่อสมรสแล้วเปลี่ยนนามสกุล เป็น ไกศลเวชศาสตร์ (จำนวนบุคริคาของท่านจึงครบ ๒๐ คนพอดี)

พิมพ์ที่ บางสะแกการพิมพ์ [หลังวัดบางสะแกใน] 1423/8 ตลาตพลู ธนบุรี

นายเทพนิทย์ ทรงชื่อสัตย์ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา